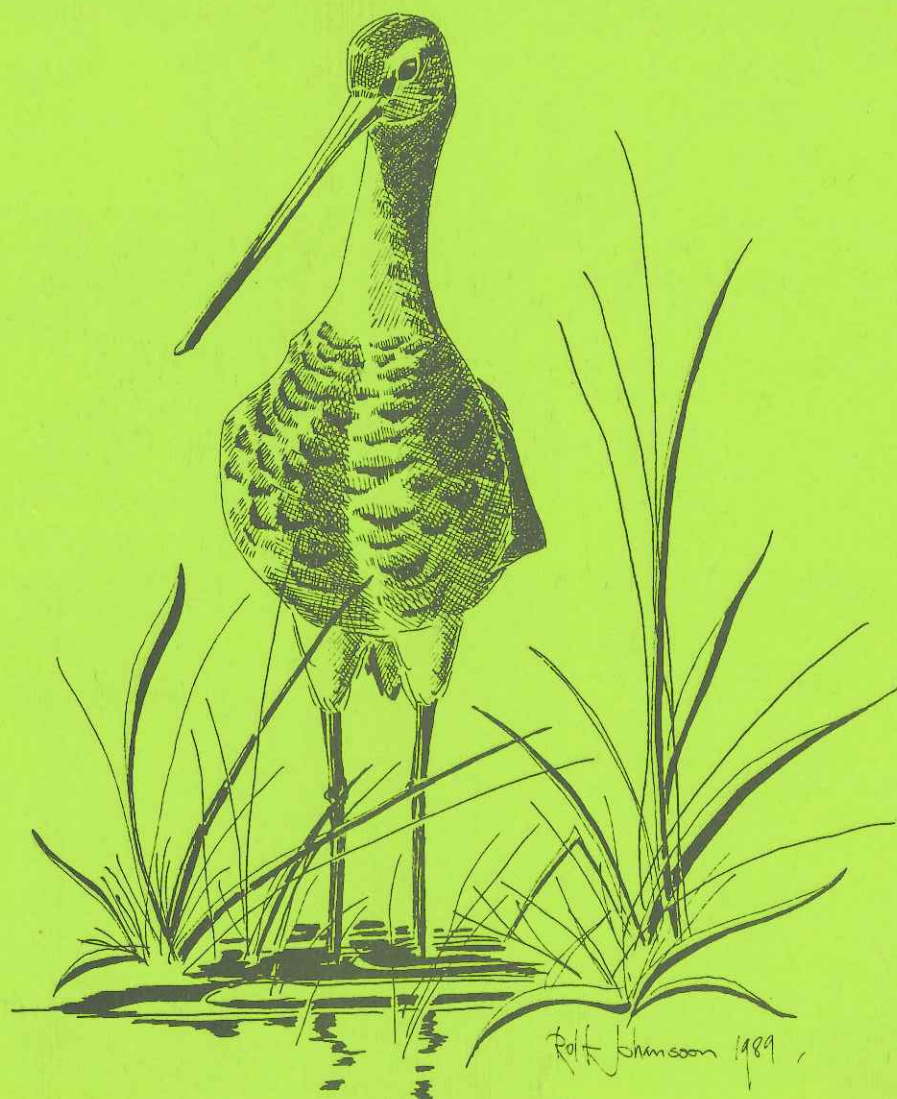

HAMMARSJÖNS HÄCKANDE FÅGLAR

Utveckling och nuvarande status 1956-1986 .

Rolf Johansson

Hans Cronert

Nordöstra Skånes Fågelklubb
Länsstyrelsen i Kristianstads län

Författarna är ensamma ansvariga för rapportens innehåll och bedömningar.

Inventeringen 1986 utfördes med ekonomiskt stöd från länsstyrelsen i Kristianstads län.

Tryck: Länsstyrelsen i Kristianstads län
Tryckort: Kristianstad
Upplaga: 600
År: 1989

HAMMAR SJÖNS HÄCKANDE FÅGLAR
utveckling och nuvarande status
1956 - 1986

Rolf Johansson
Hans Cronert

Nordöstra Skånes Fågelklubb
Länsstyrelsen i Kristianstad län

Teckningar: Rolf Johansson
Benny Lorentzon

Kartor: Rolf Johansson

INNEHÅLLSFÖRTECKNING:

INLEDNING	5
MATERIAL OCH METODER	8
Fåglar	8
Vegetationen	9
RESULTAT	9
A. DEN HÄVDADE STRANDÄNGENS FÅGLAR	11
Årta	11
Skedand	12
Rödspov	13
Rödbena	15
Kärrenäppa	15
Brushane	18
Tofsvipa	19
Gulärta	20
B. SJÖNS OCH VASSARNAS FÅGLAR	21
Skäggdopping	21
Gråhakedopping	21
Smådopping	22
Knölsvan	22
Rördrom	23
Grågås	24
Gräsand	25
Vigg	25
Brunand	25
Brun Kärnhök	26
Vattenrall	26
Småfläckig sumphöna	26
Mindre sumphöna	27
Rörhöna	27
Sothöna	27
Skrattmå	29
Svarttärna	29
C. ÖVRIGA FÅGLAR	30
Sångsvan	30
Kricka	30
Snatterand	30
Bläsand	30
Stjärtand	31
Gravand	31
Kornknarr	31
Strandskata	31
Storspov	32
Enkelbeckasin	32
Större strandpipare	33
Drillsnäppa	33
Grönben	33
Fiskmå	33
Gråtrut	34
Fisktärna	34
Gräshoppsångare	34
Flodsångare	35
Kärrensångare	35

Sävsångare	35
Pungmes	35
Rosenfink	36
VEGETATIONSKARTOR	40
Åsum	40
Hovby	41
Södra delen	42
Rinkaby	43
Hercules	44
Håslöv	45
Ekenabben	46
Vegetationens utbredning i Hammarsjön	47
DISKUSSION	49
Den hävdade strandängen	49
Strandängsarternas utveckling	49
Åsum	51
Hovby	51
Södra delen	51
Rinkaby	52
Hercules	52
Håslöv	53
Ekenabben	53
Sjön och vassarna	54
Övriga fågelarter	56
SAMMANFATTNING	58
REFERENSER	59
REGISTER	61

INLEDNING

"Ett knirkande av färjkarlsåran
hörs bortom vassen -
eller en and som pratar sig till sömns
eller en utdöd kornknarr"

Ur "Dessa blanka vatten"
av Gunnar Ekelöf

Hammarsjön har under lång tid ansetts som en av Sveriges förnämsta fågelsjöar. Den ligger omedelbart söder om Kristianstad och utgör tillsammans med Araslövssjön, Svarta sjö, Egeside träsk och fd Yngsjön ett stort sjösystem längs Helgeåns nedre lopp.

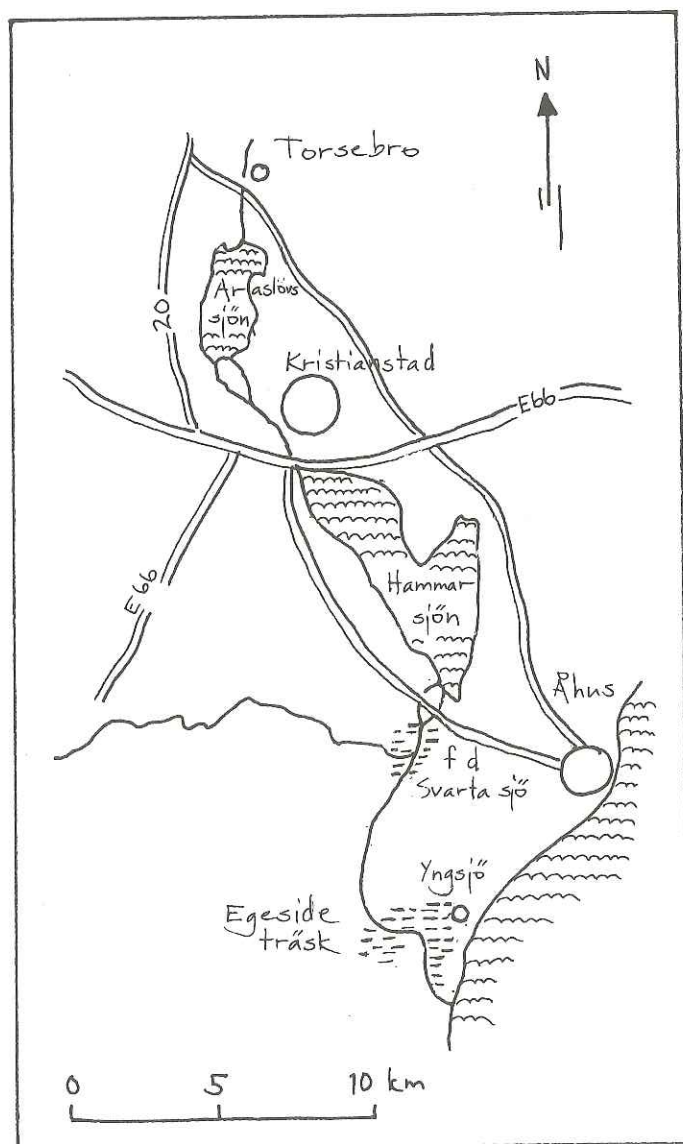

Fig 1. Nedre Helgeån från Torsebro till havet.

Detta sjösystem har utomordentligt stor betydelse för både häckande, rastande och övervintrande fåglar. Det finns med på svenska CW-listan (Convention on Wetlands). Listan upptar de 20 mest värdefulla våtmarkerna i Sverige, vilka Sveriges riksdag har påtagit sig att skydda och bevara. Det innebär också att våtmarkerna vid Helge å är av internationell betydelse ur fågelsynpunkt. Stora delar av våtmarksområdet är dessutom föreslagna som naturreservat i den av länsstyrelsen 1975 fastställda naturvårdsplanen. Bara en liten del, nämligen Håslövs ängar, är idag avsatt som reservat.

Vad är det då som gör sjösystemet med dess största sjö Hammarsjön så värdefullt? Jo, framför allt är det de hävdade strandängarna.

Helge å är nedströms Torsebro oreglerad och ån liksom sjöarna kantas av vidsträckta strandängar, som regelbundet översvämmas. Dessa ängar har sedan lång tid hävdats genom bete och slåtter. Betade strandängar i obruten tradition är idag ovanligt i vårt land. Slåttrade strandängar är helt unikt! Ingenstans i Sverige torde så stora arealer hävdade strandängar finnas kvar som vid Helgeåns nedre lopp från Torsebro till havet.

Flera fågelarter är helt beroende av den hävdade strandängen. Främst skall nämnas årta, skedand, rödspov, kärrsnäppa (sydlig ras) och brushane. Dessa arter häckar vid Hammarsjön. Tyvärr krymper deras livsrum för varje år. Strandängarnas värde ur jordbrukssynpunkt har minskat allt mer. Slåtter och bete sker i allt mindre omfattning och högrörter, vass och videbuskar skjuter upp på de tidigare hävdade ängarna. Resultatet har bland annat blivit att antalet häckande rödspovar och kärrsnäppor minskat drastiskt sedan 1960-talet.

En annan viktig egenskap är Hammarsjöns slättsjökaraktär. Sjön är grund, näringsrik och vegetationsrik. I de vidsträckta vassområdena häckar exempelvis rördrom, grågås, brun kärrhök, vattenrall, småfläckig sumphöna, svarttärna och pungmes.

Det är alltså kombinationen slättsjö - hävdade strandängar som gör Hammarsjön till en klenod. Ett unikt stycke svensk natur. Och därmed också ytterst angelägen att bevara.

Inventeringsmaterialet har utvärderats av Ulf Jungbeck och Åke Svensson. Den sistnämnde har också lämnat värdefulla synpunkter på manus. Hans Cronert har skrivit diskussionsavsnittet och Benny Lorentzon har svarat för redigeringen.

Först och sist. Ett stort tack till alla er som gjorde grovarbetet. Överfölls av myggmiljoner, jagades av tjurar, paddlade vilse i vassarnas värld, gick ner er till hakan i gyttja... Och framför allt. Upplevde ljuvliga stunder vid sjöns stränder. Med andra ord. Inventerade!

Kristianstad i februari 1989
Rolf Johansson

MATERIAL OCH METODER

Fåglar

Nordöstra Skånes fågelklubb har gjort heltäckande häckfågelinventeringar av sjön 1978 (Neideman 1979) och 1986. Båda inventeringarna utfördes efter ungefär samma principer och dessa redovisas nedan. Dessutom finns uppgifter om häckfåglarna i sjön från åren 1956 - 62 insamlade av Sven-Axel Bengtsson (Bengtsson 1963). Inventeringsmetodik har inte angetts. För tex rödspov, knölsvan och brun kärrhök finns också uppgifter från andra år insamlade vid speciella artinventeringar. Inventeringsmetoderna varierar mellan olika arter och olika år.

Alla dessa resultat har sammanställts i den här rapporten. De ger en bild av utvecklingen hos Hammarsjöns häckfåglar under de senaste 30 åren.

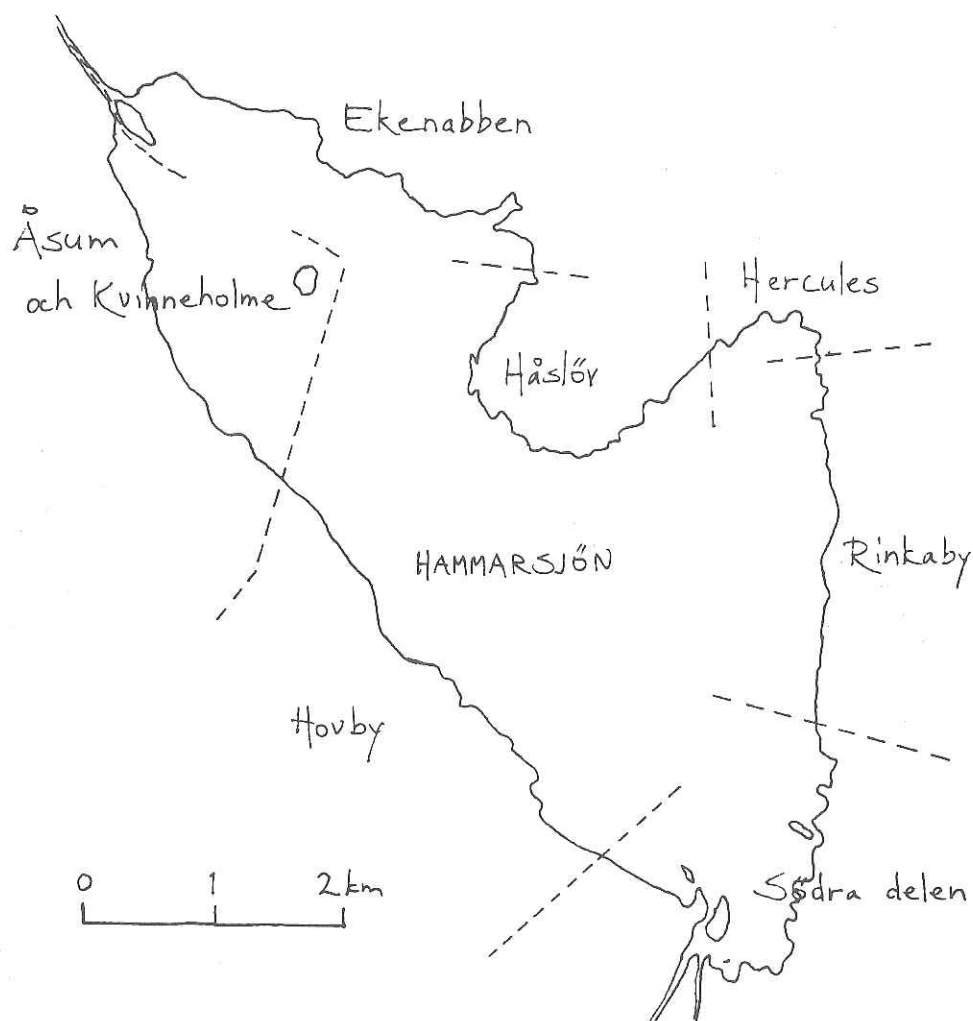

Fig 2. Hammarsjön 1986. Områdesindelning.

Vid inventeringen 1986 delades sjön in i sju delområden; Åsum och Kvinneholme, Hovby, Södra delen, Rinkaby, Håslöv och Ekenabben (fig 2). Den exakta avgränsningen framgår av vegetationskartorna. Omkring 30 personer deltog i fältarbetet. Sammanlagt gjordes 150 besök vid sjön. Tyngdpunkten lades på de arter, som är knutna till de hävdade strandängarna och till vassarna.

Inventeringsmetoderna skilde sig åt mellan olika arter och artgrupper och bestod i revirkartering, parräkning och boräkning. Inventeringsarbetet följde i stort sett riktlinjerna i Biologiska inventeringsnormer (BIN) (SNV 1978). I resultatavsnittet anges efter varje art vilken inventeringsmetod som använts.

Vegetationen

För varje delområde utfördes en översiktlig vegetationskartering av stranden. Tyngdpunkten lades på markanvändning och hävd, dvs de faktorer som har störst betydelse för de hävdberoende fågelarterna. Följande indelning gjordes: Bete (bra/dåligt) - slätter - igenväxande strandäng - bladvass och säv - buskage och skog. Ibland har ytterligare kommentarer eller detaljer fogats till karteringen, exempelvis konstgödselanvändning, slätter med efterbete, utfyllnad och invallning. Någon tidigare utförd vegetationskartering finns inte publicerad varför en kvantifierbar jämförelse med tidigare förhållanden inte kan göras. Flera av fågelklubbens medlemmar har dock bortåt tjugo års exkursionsvana från sjön, varför en diskussion om utvecklingen ändå låter sig göras.

Någon kartering av vegetationens utbredning i sjön har inte utförts på senare år. Den beskrivning som finns att tillgå gäller för 1970 och redovisas av Jönsson (1971).

RESULTAT

Utveckling och nuvarande status hos Hammarsjöns häckfåglar redovisas i tre delar: A) den hävdade strandängens fåglar, B) sjöns och vassarnas fåglar, C) övriga fåglar. I texten anges för varje art vilken inventeringsmetod som använts. (br) betyder boräkning, (pr) parräkning och (rk) revirkartering. Där inga referenser angetts, härrör uppgifterna från insamlingen av uppgifter 1956 - 1962 (Bengtsson 1963), inventeringen 1978 (Neideman) eller inventeringen 1986.

Inventeringsresultaten är sammanfattade i tabeller efter den artvisa redovisningen.

Efter tabellerna redovisas markanvändning och hävd för varje delområde. Slutligen finns en karta över vegetationen i sjön från augusti 1971. Man får här vara observant på dels

att strandlinjen inte är så exakt i verkligheten som framgår av kartan och dels att exempelvis bladvassens utbredning mot landsidan inte begränsas av den på kartan angivna strandlinjen. Inom exempelvis Herculesviken fanns det 1971 och finns även idag omfattande bladvassar, som inte går att utläsa av kartan. Bladvassens omfattning har naturligtvis betydelse för flera häckande arter.

För att underlätta sökandet efter information om en viss art är arterna här listade i systematisk ordning med en hänvisning till viken avdelning de redovisas under.

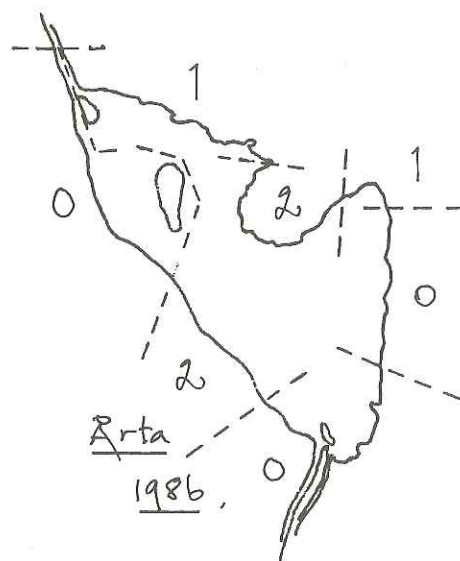
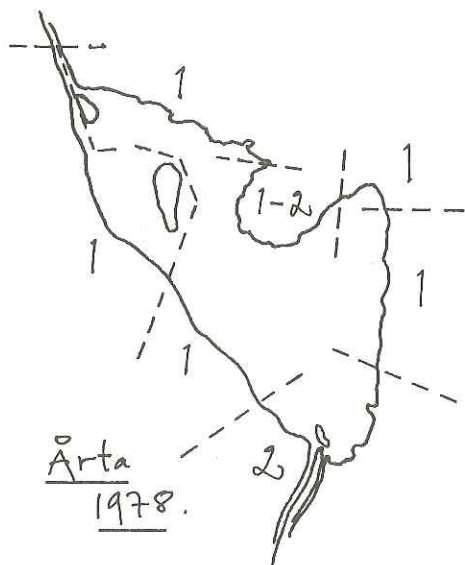
Smådopping	B	Mindre sumphöna	B	Gulärta	A
Gråhakedopping	B	Kornknarr	C	Flodsångare	C
Skäggdopping	B	Rörhöna	B	Gräshoppsångare	C
Rördrom	B	Sothöna	B	Sävsångare	C
Grågås	B	Strandskata	C	Kärrsångare	C
Knölsvan	B	St. Strandpipare	C	Pungmes	C
Sångsvan	C	Tofsvipa	A	Rosenfink	C
Gravand	C	Kärnsnäppa	A		
Gräsand	B	Brushane	A		
Kricka	C	Rödbena	A		
Snatterand	C	Grönben	C		
Bläsand	C	Drillsnäppa	C		
Stjärtand	C	Rödspov	A		
Ärta	A	Storspov	C		
Skedand	A	Enkelbeckasin	C		
Brunand	B	Skrattmå	B		
Vigg	B	Gråtrut	C		
Brun kärrhö	B	Fiskmå	C		
Vattenrall	B	Svarttärna	B		
Småfl. sumphöna	B	Fisktärna	C		

A. DEN HÄVDADE STRANDÄNGENS FÅGLAR

Ärta (pr)

1960 - 62	4 -7 par.
1978	8 par fördelade enligt kartan.
1986	6 par enligt kartan.

Trend. → Stabil.

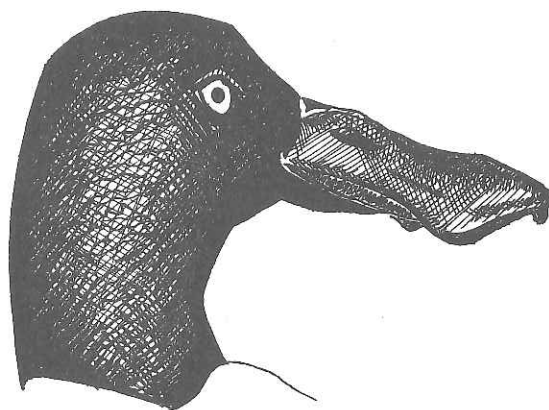
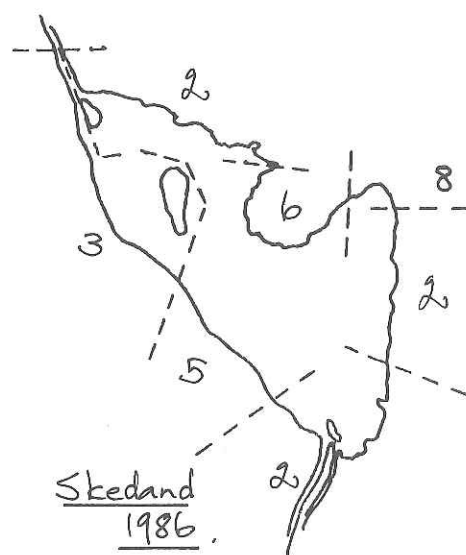
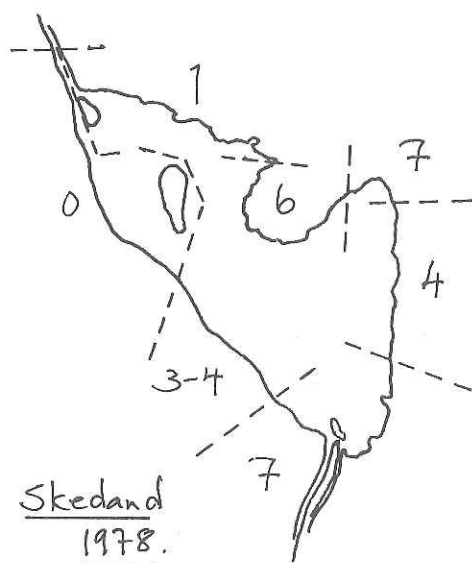
Skedand (pr)

1956	40 par.
1960	90 par. Tydlig en kraftig expansion mellan 1956 och 1960.
1978	34 par enligt kartan.
1986	28 par enligt kartan.

Trend.

Negativ. En tydlig minskning har skett
framför allt i "Södra delen".

Rolf Johansson 1989

Rödspov (rk)

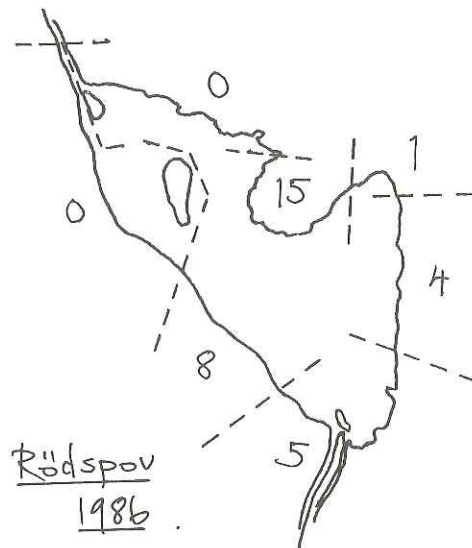
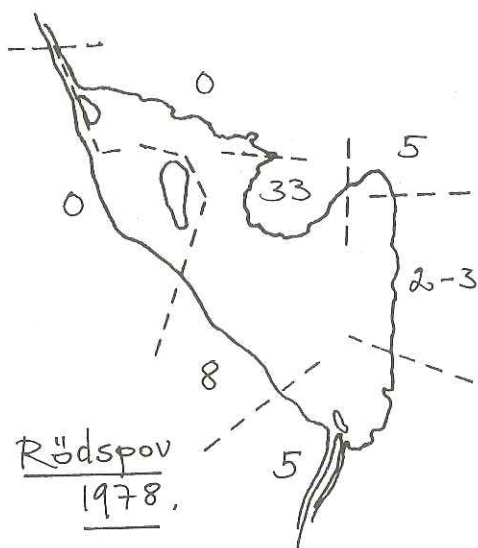
Rödspoven är en krävande art och beroende av hävdade strand-ängar. Dess historia som häckfågel vid Hammarsjön började 1928. Då uppträdde 3 par på Håslövs ängar. Stammen på Håslöv blev i stort sett oförändrad fram till 1943 då 11 par uppträdde. Därefter steg antalet snabbt till 25 par 1949. Ett påbörjat men aldrig slutfört invallningsföretag reducerade emellertid snart antalet till 15 (Bengtsson 1963). Från 1956 finns uppgifter från hela sjön. Siffrorna inom parentes anger antalet par på Håslövs ängar.

1956	20	
1957	28	(18)
1958	31	(20)
1959	37	(24)
1960	42	(27)
1961	47	(31)
1962	50	(35) (Bengtsson 1963).
1968	52	(29) (Schönbeck 1968).
1970 - 72	--	(ca 30) (Neideman 1972).
1976	46	(24) (Svensson 1976).
1978	53	(33) se kartan.
1985	--	(20) (Cronert 1985).
1986	33	(15) se kartan.
1987	--	(9) (Lindblad 1988).
1988	23	(10) (prel. resultat Lindblad 1989).

Trend.

Mycket negativ. Minskningen från 1978 och framåt är ju närmast katastrofal (fig 3). Det är i Herculesområdet och på Håslövs ängar som rödspoven kraftigast gått tillbaka under senare år.

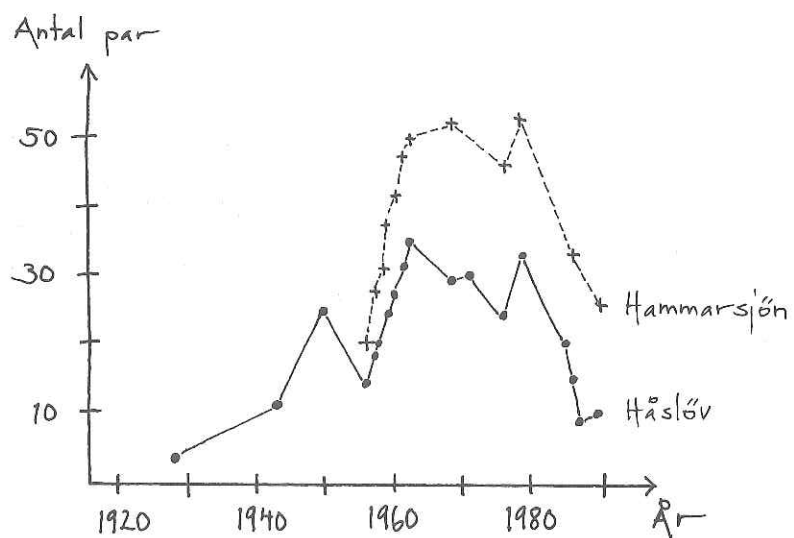
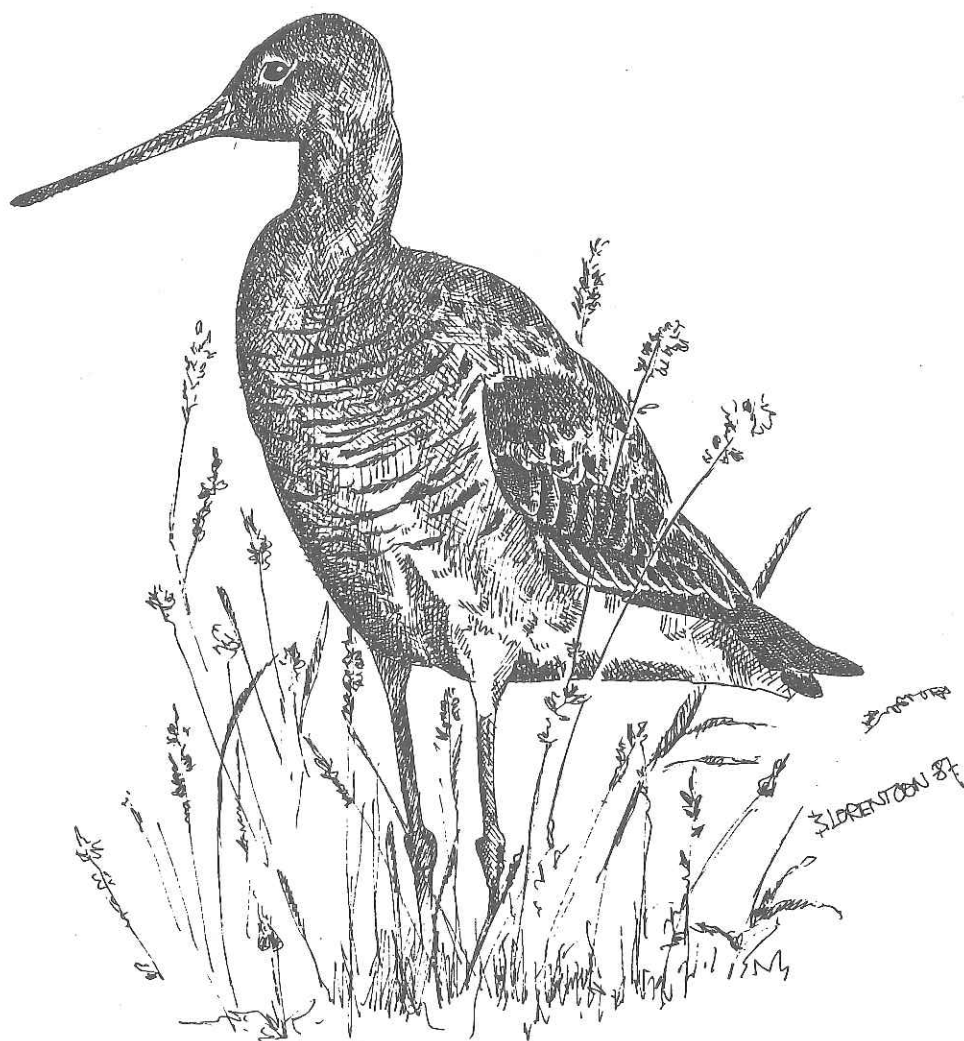

Fig 3. Antal par rödspov runt hela Hammarsjön resp. Håslöv.

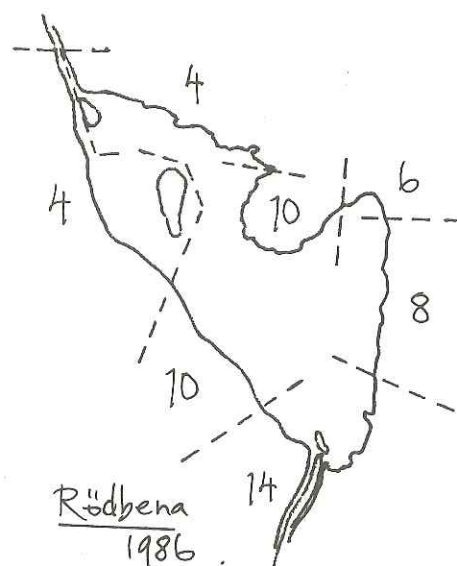
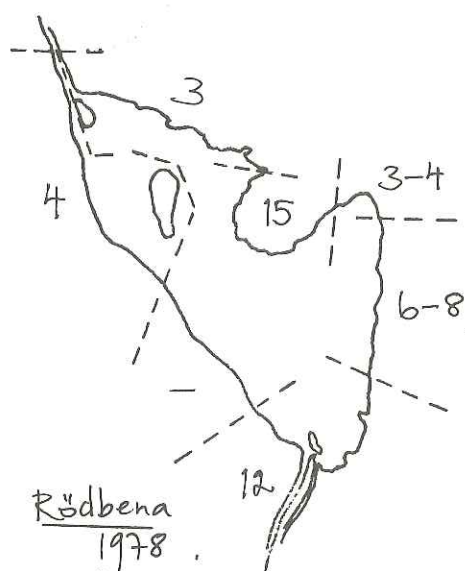

Rödbena (rk)

Förekommer mest på hävdade strandängar men kan även häcka i andra kulturformade miljöer. Rödbenan klarar något sämre hävd och är ofta den av strandängsarterna, som vid ökande igenväxning håller ut längst.

1949	Håslöv 12 par (Ramel 1952).
1956 - 62	40 par varav Håslöv 15 - 16 par.
1970 - 72	Håslöv ca 40 par (Neideman 1972).
1978	43 par. Hovby inventerades ej. Se kartan.
1986	56 par. Se kartan.

Trend. → Ingen.

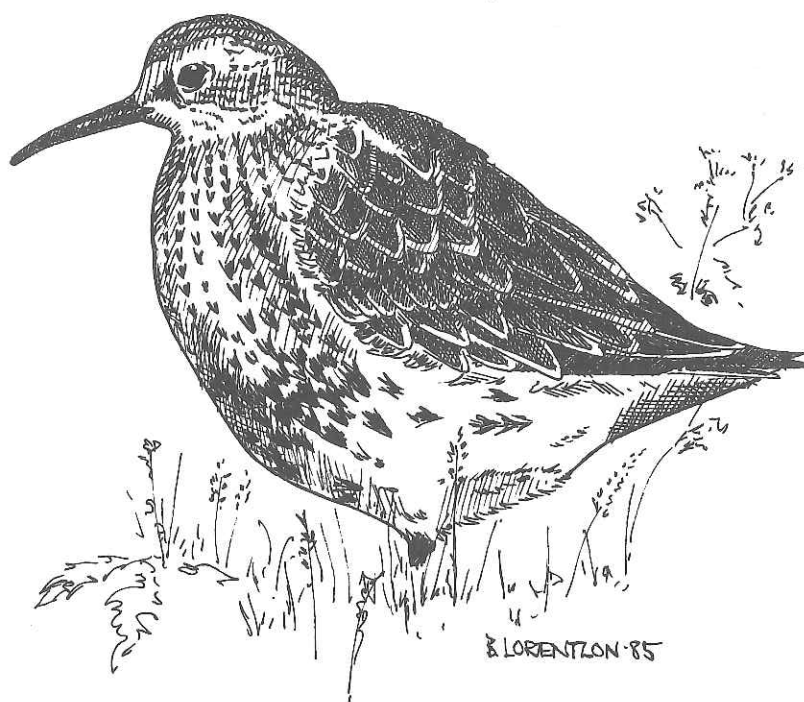
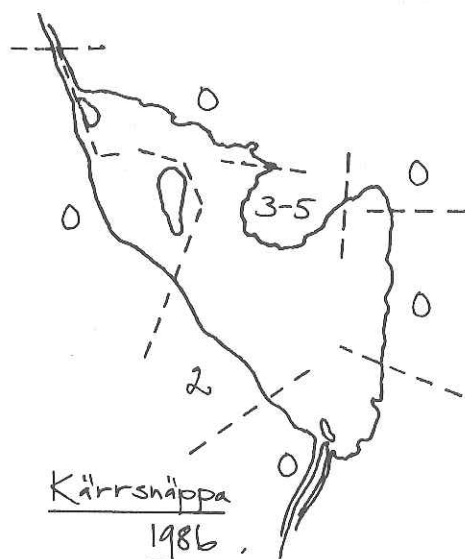
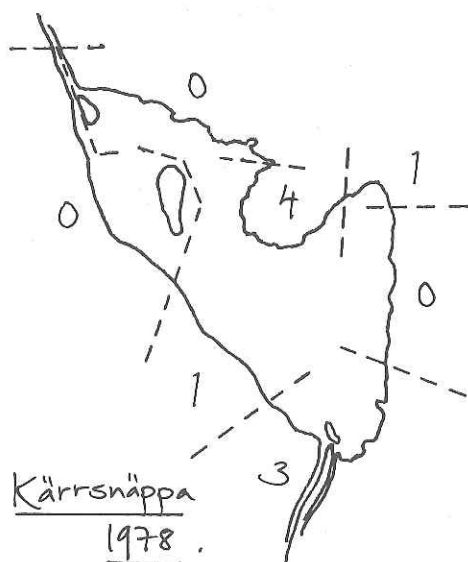
Kärrensäppa (rk)

Helt beroende av den hävdade strandängen. Vill ha kortsnaggat gräs, få tuvor och jordblottor.

1949	Håslöv 17 par (Ramel 1952).
1956 - 62	40 - 60 par, varav 20 - 30 par på Håslöv.
1970 - 72	Håslöv ca 20 par (Neideman 1972).
1978	9 par enligt kartan.
1980	7 par (Emanuelsson och Kjellén 1981).
1981	6 par (Hirschfeldt m.fl. 1981).
1986	5 - 7 par enligt kartan.

Trend. ↘ Mycket negativ under perioden 1962 - 1978.

Efter 1978 har kärrsnäppan försvunnit från Herculesviken och Södra delen. 1986 fanns den bara vid Hovby (2 par) och på Håslöv (3 - 5 par), men lyckades inte med häckningen på något av områdena.

Spelände brashamar.

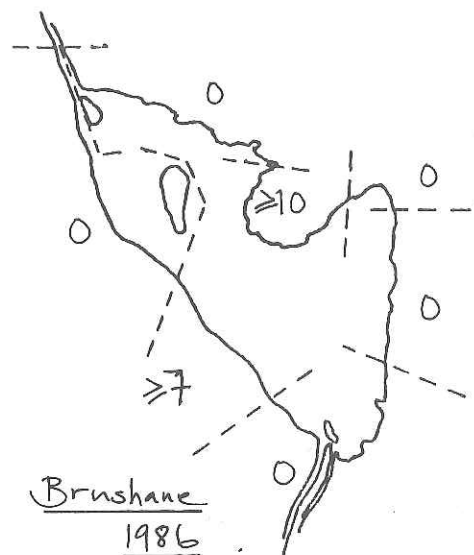
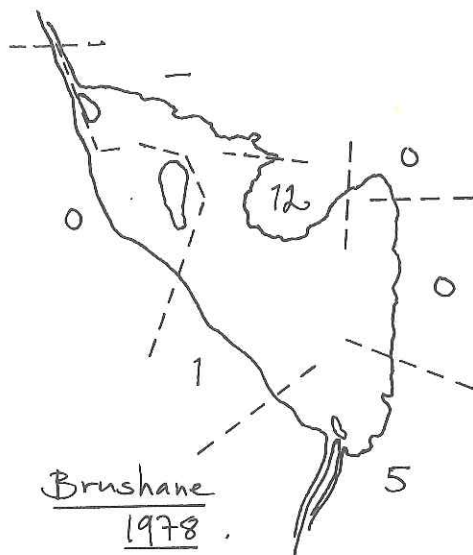
Rolf Johnson 1989.

Brushane

Brushanen är svårinventerad. Siffrorna för inventeringen 1978 och 1986 avser antal honor som iaktogs efter mitten av maj.

1949	Håslöv drygt 20 "par" (Ramel 1952).
1956 - 62	Ökning från 20 till 50 "par" på Håslövs ängar. Inga siffror från övriga delar.
1970 - 72	Håslöv ca 40 "par" (Neideman 1972).
1978	18 "par". Se kartan.
1986	≥ 17 "par". Se kartan.

Trend. Långsiktigt negativ.

Tofsvipa (rk)

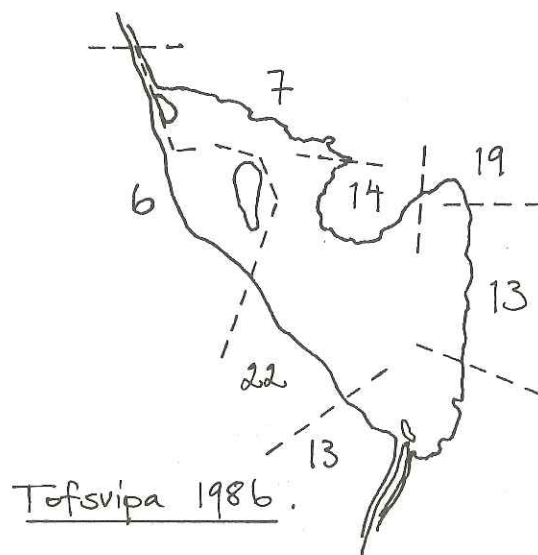
Finns mest på hävdade strandängar men häckar även i andra kulturformade miljöer.

1949	Håslöv 87 par (Ramel 1952).
1956 - 62	Årligen omkring 100 par på Håslövs ängar. Förekom runt hela sjön, men antalet redovisas inte.
1978	Inventerades ej.
1986	94 par enligt kartan.

Trend.

Mycket negativ. Håslövs ängar hade endast 14 par 1986 jämfört med 100 par 1960.

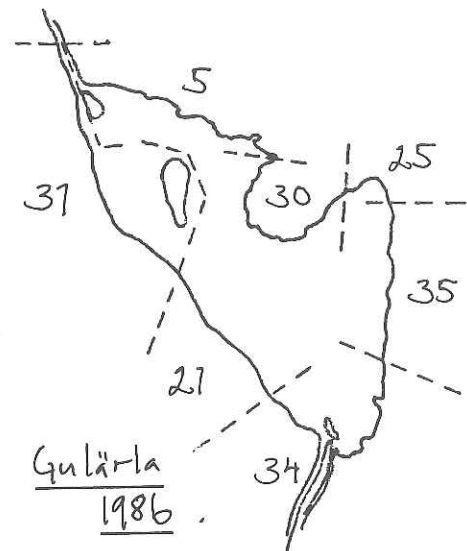
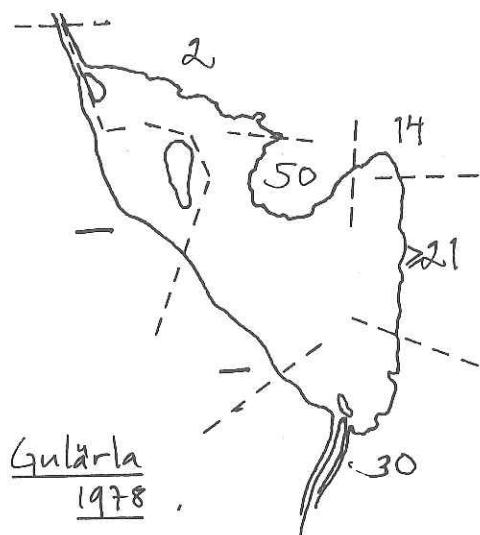

Gulärta (rk)

Gynnas av den hävdade strandängen men är inte helt beroende av den.

1949	Håslöv 108 par (Ramel 1952).
1962	Håslöv 30 par.
1970 - 72	Håslöv ca 100 par (Neideman 1972).
1978	≥ 120 par. Delområdena Åsum och Hovby inventerades ej. Se kartan.
1986	ca 180 par enligt kartan.

Trend. $\longrightarrow$ Stabil.

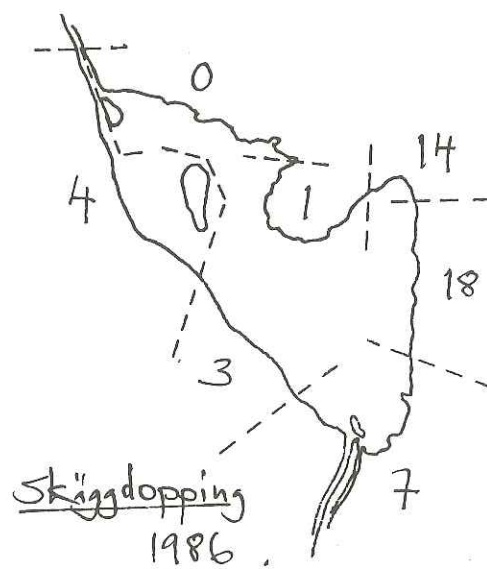
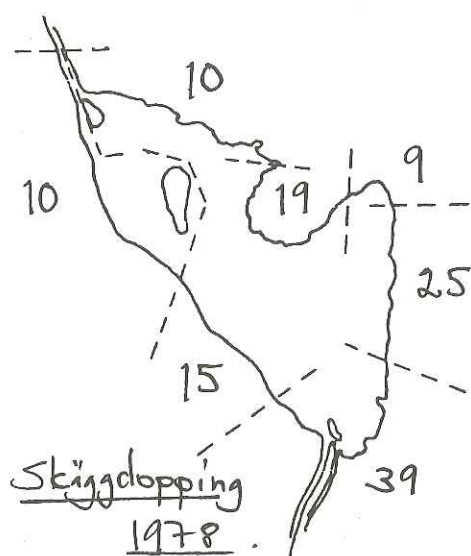

B. SJÖNS OCH VASSARNAS FÅGLAR.**Skäggdopping (pr, br)**

I mosaikartad vass och vasskanter ut mot öppen sjö häckar skäggdoppingen.

1960 - 62	50 par.
1978	Minst 127 par, varav 87 bofynd.
1986	47 par men endast 15 bofynd. Parens fördelning enligt kartan.

Trend. Ökning och sedan en krasch. Skäggdoppingen har minskat katastrofalt också i flera andra sjöar. Orsaken till detta är inte känd.

Gråhakedopping

1956 - 62	1 - 3 par
1978	0
1986	0

Trend. Gråhakedoppingen har sedan länge varit försvunnen som häckfågel.

Smådopping (rk)

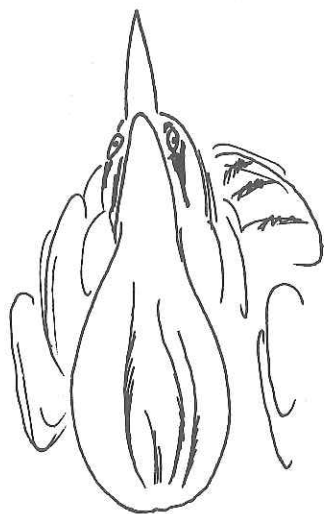
1956 - 62	2 - 5 par regelbundet i dammar och småvat- ten vid sjön.
1978	4 par i dammarna vid Hercules och Kvarnäs.
1986	2 par i dammarna vid Hercules och Kvarnäs.

Trend. Troligen stabil.

Knölsvan (pr, br)

1956	12 par.
1960	24 par.
1962	28 par.
1967	28 par (Andersson m.fl. 1968).
1972	19 par (Nilsson 1973).
1978	21 par men endast 6 säkra häckningar.
1986	29 par varav 19 säkra häckningar.

Trend. Relativt stabil.

Rördrom ,

Rolf Johansson 1989 ,

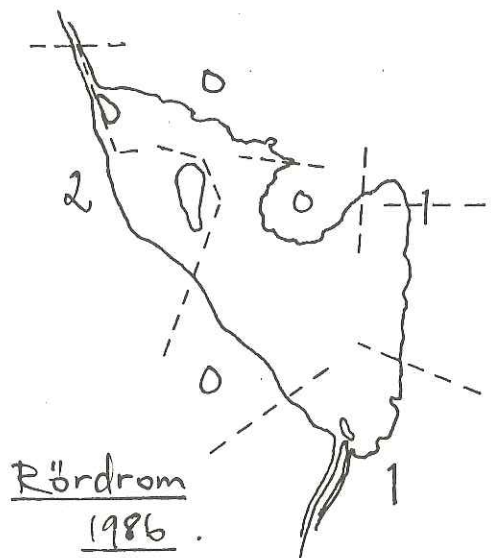
Rördrom (rk)

Häckar i större vassområden där kanaler och laguner kan utnyttjas som fiskeplatser.

1956 - 60	Årliga bofynd. Maximum 1959 då som mest 9 ex hördes tuta. 1960 konstaterades 3 revir.
1978	2 - 3 revir.
1979	5 revir (Jungbeck m.fl. 1980).
1986	4 revir. Se kartan.

Trend.

Stabil.

Grågås (pr)

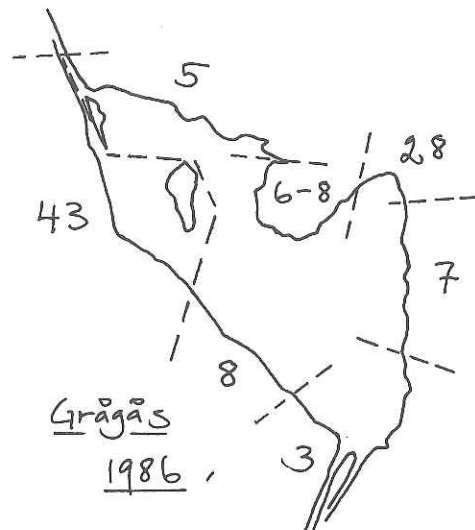
Häckar i bladvassar och buskterräng nära öppet vatten. Är beroende av gräsmarker att beta på.

1956 - 60	Ingen observation.
1978	10 häckande par och ett hundratal icke-häckare.
1986	ca 100 stationära par (parräkning tidigt under häckningssäsongen) och några hundra icke-häckare.

Trend.

Mycket positiv.

Gräsand (pr)

1960	120 par.
1978	107 par.
1986	>= 150 par.

Trend. Möjligen positiv. Gräsanden är svårinventerad och tendensen kan vara skenbar.

Vigg (pr)

Vigg och brunand häckar på gungflyn och öar i vassbältet, gärna också i dammar med vassvegetation. Arterna är svårinventerade.

1956 - 62	Status oviss. Observationer gjordes, dock inte årligen.
1978	9 par i sjön och 15 par i dammarna vid Hercules.
1986	4 par i sjön och 3 par i dammarna vid Hercules.

Trend. Negativ.

Brunand (pr)

1956 - 59	12 par i sjön och 10 par i dammarna vid Hercules.
1960 - 62	19 par i sjön och 10 par i dammarna vid Hercules.
1978	7 par i sjön och 3 - 4 par i dammarna vid Hercules.
1986	3 par i sjön och 2 par i dammarna vid Hercules.

Trend. Negativ.

Brun Kärrhök (br, pr)

Slättsjöfågel som företrädesvis häckar i bladvassområden.

1956	6 par. De följande åren ökade den bruna kärrhöken snabbt i sjön. 1957 fanns 7 par, 1958 9 par, 1959 12 par och 1960 15 par.
1962	16 par.
1969	4 par (Andersson m.fl. 1971)
1976	10 - 13 par (Peper 1976).
1978	11 - 12 par.
1986	14 par varav 10 bofynd.

Trend. → Stabil.

Vattenrall (rk)

Håller till i vass och andra vegetationsrika miljöer i sjöar och dammar.

1956	Omkring 50 spelande ex.
1959	80 ex.
1960	90 ex.
1978	7 - 8 ex.
1986	8 ex.

Trend. ↘ Negativ.

Småfläckig sumphöna (rk)

Häckar i blöta och tuviga områden i gränsen mellan vass och starr eller fräken.

1956	10 spelande ex.
1959	22 ex.
1960	30 ex.
1978	4 - 5 ex.
1986	18 - 19 ex.

Trend. Varierar mycket mellan olika år. 1986 var ett ovanligt bra år.

Mindre sumphöna

Mindre sumphönan är inte årlig i Hammarsjön.

1986 1 spelande Hovby 9/5.

Rörhöna (pr,rk)

1956	Omkring 10 par.
1960	Omkring 20 par.
1978	1 par i sjön och 2 par i dammarna vid Herculesområdet.
1986	2 hörda under häckningstid; en i sjön i Hovbyområdet och en i damm i Herculesområdet.

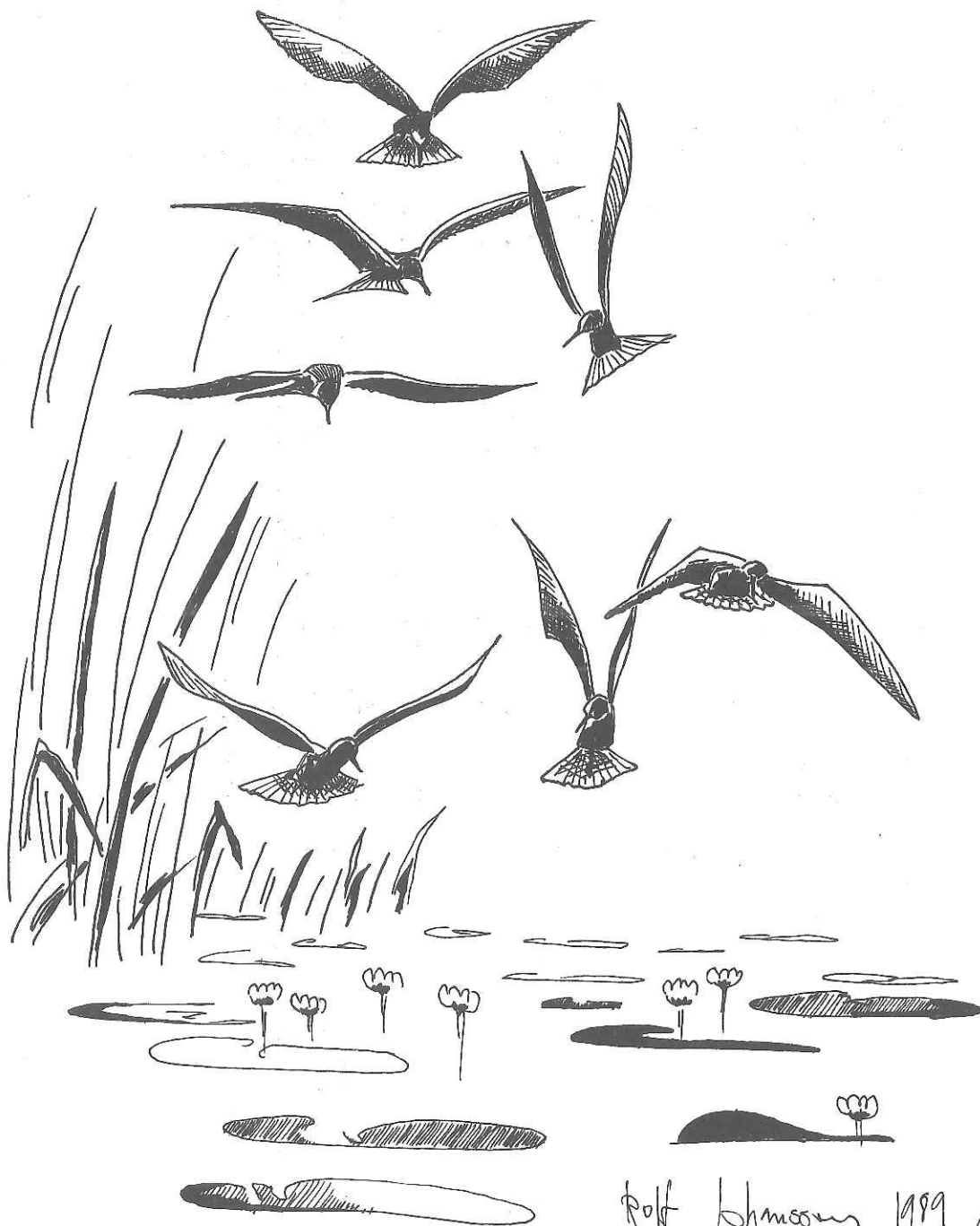
Trend. Negativ.

Sothöna (pr, br)

Häckar helst i grunda vegetationsrika vattenområden.

1956	Inga siffror finns men arten anges vara på frammarsch.
1961	Över 100 par.
1978	165 par i sjön och 15 par i dammarna vid Hercules.
1986	56 stationära par. Dock hittades bara 12 bon.

Trend. Negativ.

Svartfärnor ,

Rolf Johansson 1989 ,

Skrattmåsar (pr, br)

Häckar i kolonier på liggande vass, gungflyn eller fasta öar.

1960	5000 par.
1977	1000 par (Lundstedt 1981).
1981	140 par (Lundstedt 1981)
1986	Inga häckande skratmåsar.

Trend. Mycket negativ.

Svarttärna (pr, br)

Svarttärnan häckar i små kolonier. Den lägger boet på gungflyn, tuvor i vattnet eller högar av ihopflutet växtmaterial.

1954	28 bon (Beerman 1955).
1956	Omkring 48 par.
1962	Omkring 30 par.
1978	104 par fördelade på 10 kolonier.
1986	45 par.

Trend. Varierar i antal mellan olika år.

C. ÖVRIGA FÅGLAR.**Sångsvan**

1956 - 60	Observerad under häckningstid.
1978	Ingen häckning. Enstaka ex sågs under häckningstid.
1986	Ingen häckning. 1 stationärt par och ytterligare 2 ex sågs.

Kricka (pr)

1956 - 62	10 - 14 par.
1978	Max 10 par.
1986	4 par.

Trend. Negativ. Arten är svårinventerad och metoderna varierar, varför tendensen kan vara skenbar.

Snatterand (pr)

Etablerade sig och ökade långsamt i sjön under 70-talet. På 80-talet har trenden pekat nedåt.

1956 - 62	Ingen notering.
1978	ca 7 par.
1986	2 par och 2 hanar.

Trend. Ökning, sedan minskning.

Bläsand

1957	Bofynd på Håslöv.
1978	1 par under häckningstid (Ekenabben).

1986 2 par under häckningstid (Södra delen och Hercules).

Stjärtand

1956 Omkring 10 par.
 1960 6 par. De följande åren fortsatte nedgången.
 1978 2 par sågs under häckningstid (Södra delen).
 1985 1 par sågs under häckningstid vid Håslöv (Cronert 1985).
 1986 Ingen observation.

Trend. ↘ Negativ.

Gravand

1956 -60 Häckningsförsök.
 1978 3 par häckade.
 1986 2 - 3 par sågs under häckningstid.

Kornknarr (rk)

1956 - 58 1 - 2 par (ökande).
 1978 6 revirhävande.
 1986 2 revirhävande

Trend. ↘ Negativ (1978 - 86).

Strandskata (pr)

1940 - 62 1 - 3 par regelbundet vid Håslöv. Från övriga sjön finns inga uppgifter.
 1978 6 -7 par.
 1986 11 par

Trend. ↗ Positiv

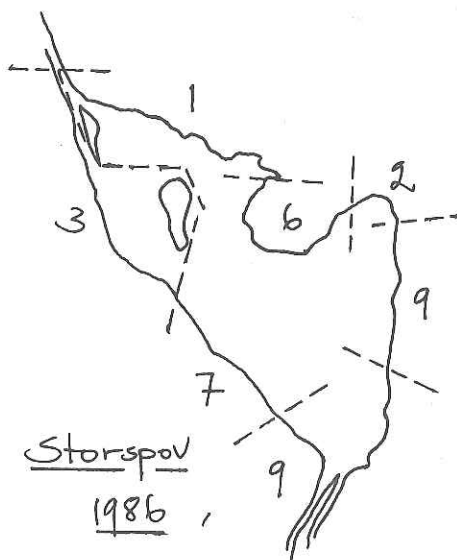
Storspov (rk)

Föredrar strandängar men häckar också i torrare kulturformade miljöer.

1949	Håslöv 7 par (Ramel 1949).
1956 - 62	Omkring 20 par.
1970 - 72	Håslöv 3 - 4 par (Neideman 1972).
1978	30 par.
1986	37 par ganska jämnt fördelade runt sjön.

Trend.

Positiv. Annars pekar trenden i övriga sydsverige kraftigt nedåt.

Enkelbeckasin

Gynnas av den hävdade strandängen men är inte helt beroende av den. Arten är svårinventerad vid täta förekomster. Antal spelande hanar får därvid uppskattas.

1956 - 62	Minst 200 par.
1978	Inventerades ej.
1986	Minst 100 par. Håslöv inventerades ej.

Trend.

Ej bedömbär.

Större strandpipare

1960	8 par, samtliga på Håslövs ängar.
1978	Ingen häckning.
1986	Ingen häckning.

Trend. Negativ.

Drillsnäppa

1956	16 par.
1960	10 par.
1978	Ingen häckning.
1986	Ingen häckning.

Trend. Mycket negativ.

Grönbenä

1956	1 - 3 par.
1960	1 - 3 par.
1978	1 par sågs under häckningstid (bl.a. i Södra delen).
1986	1 par sågs varnande under häckningstid (Södra delen).

Fiskmåsar (pr, br)

1956 - 59	4 - 7 par.
1960	17 par.
1962	10 par.
1978	Minst 4 par sågs under häckningstid.
1986	2 par. Bofynd på Håslöv.

Trend. I huvudsak negativ.

Gråtrut

1960 1 - 3 par.
 1986 Ingen häckning.

Trend. Negativ.

Fisktärna

1956 12 par.
 1960 2 par.
 1978 Ingen häckning konstaterades men 4 - 6 par sågs under häckningstid.
 1986 Ingen häckning. 1 par sågs tillfälligt under häckningstid.

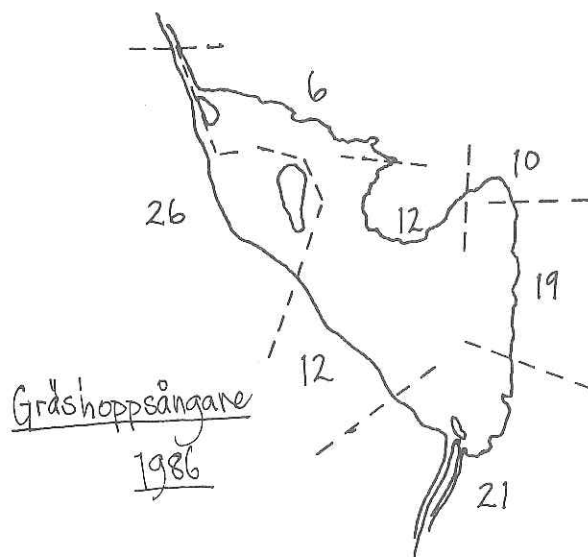
Trend. Negativ.

Gräshoppsångare (rk)

Då videbuskage och frodiga örter skjuter upp på strandängen gynnas gräshoppsångaren.

1956 2 sjungande.
 1957 5 - 6 sjungande.
 1962 10 sjungande.
 1971 - 72 Håslöv 5 sjungande (Neideman 1972).
 1978 64 sjungande.
 1986 106 sjungande.

Trend. ↗ Positiv.

Flodsångare

1978	1 sjungande Södra delen 1 - 3/6.
1986	1 sjungande Södra delen 14/6.

Regelbunden med enstaka ex varje år i sjösystemet.

Kärrsångare (rk)

Trivs i frodig högvuxen örtvegetation.

1958 - 62	Årsviss. 3 - 5 sjungande.
1978	2 sjungande.
1986	27 sjungande.

Trend. Positiv.

Sävsångare (rk)

1956 - 62	Mycket allmän.
1978	Inventerades ej.
1986	Inventerades i två områden. Åsumområdet utom Kvinneholme 81 sjungande, Ekenabbsområdet 29 sjungande.

Pungmes

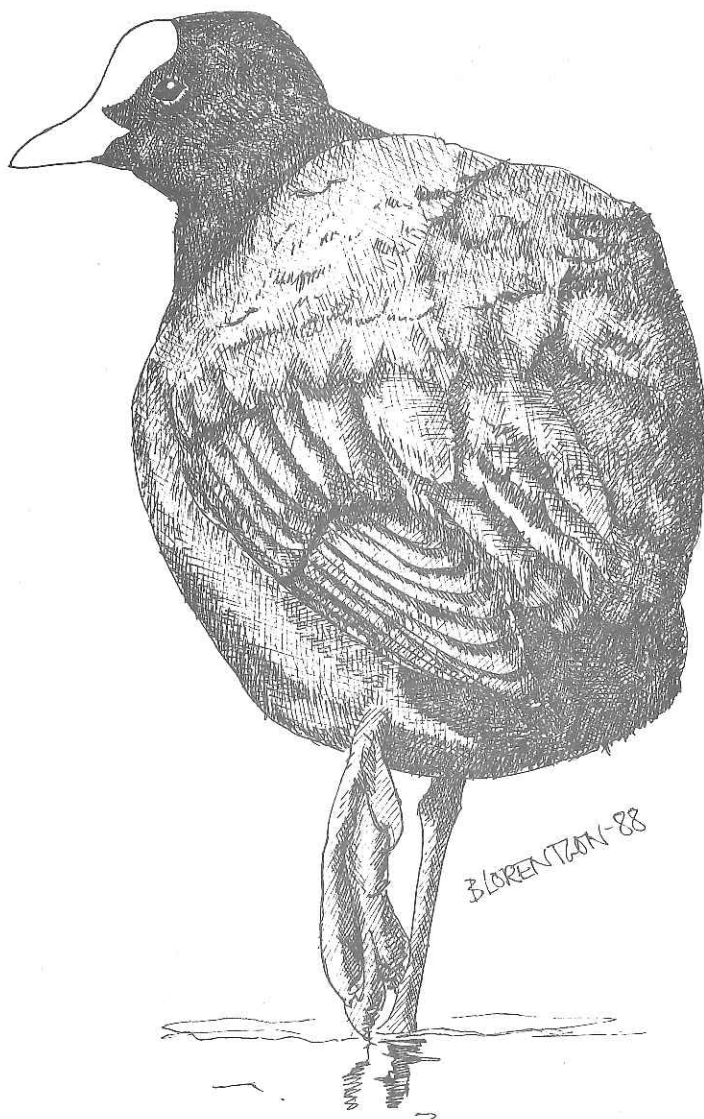
1956 - 62	0
1978	0
1986	4 bofynd fördelat på två delområden. Därutöver observerad med enstaka exemplar inom ytterligare två delområden.

Trend. Positiv.

Rosenfink

Rosenfinken har inte ingått som inventeringsart vid inventeringarna 1978 och 1986, men har ändå noterats i samband med besöken.

1956 - 62	Ingen observation.
1978	1 sjungande.
1986	Som mest hördes 8 sjungande, de flesta vid Ekenabben.

Tabell 1. Hammarsjön 1956 - 86. A. Den hävdade strandängens fåglar. Områdesvis översikt.

Trend	Hela sjön		Åsum och Kvinneholme			Hovby	Södra delen	Rinkaby	Hercules	Håslöv			Ekenabben	Trend				
	60-62	78	86	76	78	86	78	86	78	86	60-62	78	86		78	86		
Årta Skedand Rödspov Rödbena Kärrsnäppa Brushane Tofsvipa Gulärta	4-7	8	6	-	0	0	1	2	2	0	1	1	-	1-2	2	1	1	↑
	90	34	28	-	0	3	3-4	5	7	2	7	8	-	6	6	1	2	↗
	50	53	33	2	0	0	8	8	5	5	5	1	35	33	15	0	0	↗
	40	43**	56	-	>4	4	-	10	12	14	3-4	6	15	15	10	3	4	↑
	50-60	9	5-7	-	0	0	1	2	3	0	1	0	20-30	4	3-5##	0	0	↗
	40	18	>17	-	0	0	1	>7	5	0	0	0	40	12	>10	-	0	↗
	100#	-	94	-	-	6	-	22	-	13	-	19	100	-	14	-	7	↗
	-	>120*	180	-	-	31	-	21	30	34	>21	35	14	50	30	1	5	↑
	I huvudsak negativ	Ingen			Försiktigt positiv		Negativ		Ingen	Negativ	Mycket negativ			Ingen				
Trend																		

Ingen reproduktion
 # 100 par på Håslöv. Några uppgifter från övriga områden finns ej.
 * Åsum och Hovby inventerades ej.
 ** Hovby inventerades ej.

Tabell 2. Hammarsjön 1986.

B. Sjöns och vassarnas fåglar. Områdesvis översikt.

	Hela sjön	Åsum & Kvinneholme	Hovby	Södra delen	Rinkaby	Hercules	Håslöv	Ekenabben
Skäggdopping	47	4	3	7	18	14	1	0
Smådopping	2					11)		11)
Knölsvan ²⁾	19+(10)	10+(1)	2	3	(7)	4	0	(2)
Rördrom	4	2	0	1	13)	0	0	0
Grågås	ca 100	43	8	3	7	28	6-8	5
Gräsand	>=150	89	9	-	15	8	10	20
Vigg	4+3 ⁴⁾	2	0	0	0	2+3 ⁴⁾	0	0
Brunand	3+2 ⁴⁾	0	0	0	0	3+2 ⁴⁾	0	0
Brun kärrhök	14	4	2	2	3	2	0	1
Vattenrall	8	2	1	1	0	0	0	4
Småfl. sumphöna	18-19	0	0	4-5	4	2	3	5
Rörhöna	2	0	1	0	0	1	0	0
Sothöna	56	4	2	5	13	15	4	13
Svarttärna	45	15	0	25	0	5	0	0

1) Kvarnäsdamarna och Åladammen i Herculesområdet.

2) Siffror utan parentes avser bo + par, siffror inom parentes avser bon.

3) Fanns på gränsen till Herculesområdet.

4) Herculesdamarna.

Tabell 3. Hammarsjön 1986.
C. Övriga fåglar. Områdesvis översikt.

	Hela sjön	Åsum & Kvinneholme	Hovby	Södra delen	Rinkaby	Hercules	Håslöv	Ekenabben
Kricka	4	2	1	0	0	1	0	0
Snatterand	2	0	0	0	0	1	1	0
Bläsand	2	0	0	1	0	1	0	0
Gravand	2-3	0	0	2-3	0	0	0	0
Kornknarr	2	1	0	0	1	0	0	0
Strandskata	11	2	2	0	5	2	0	0
Storspov	37	3	7	9	9	2	6	1
Enkelbeckasin	>100**	25	>21	10	11	5	-	20-25
Grönben	1	0	0	1	0	0	0	0
Fiskmå	2	0	0	0	0	0	2	0
Fisktärna	(1)	0	0	0	0	0	(1)	0
Gräshoppsångare	106	26	12	21	19	10	12	6
Kärrsångare	27	1	1	3	16	6	0	0
Sävsångare		81*	-	-	-	-	-	29
Rosenfink	8	1	0	0	0	1	0	6

* Ej Kvinneholme

** Håslöv inventerades ej

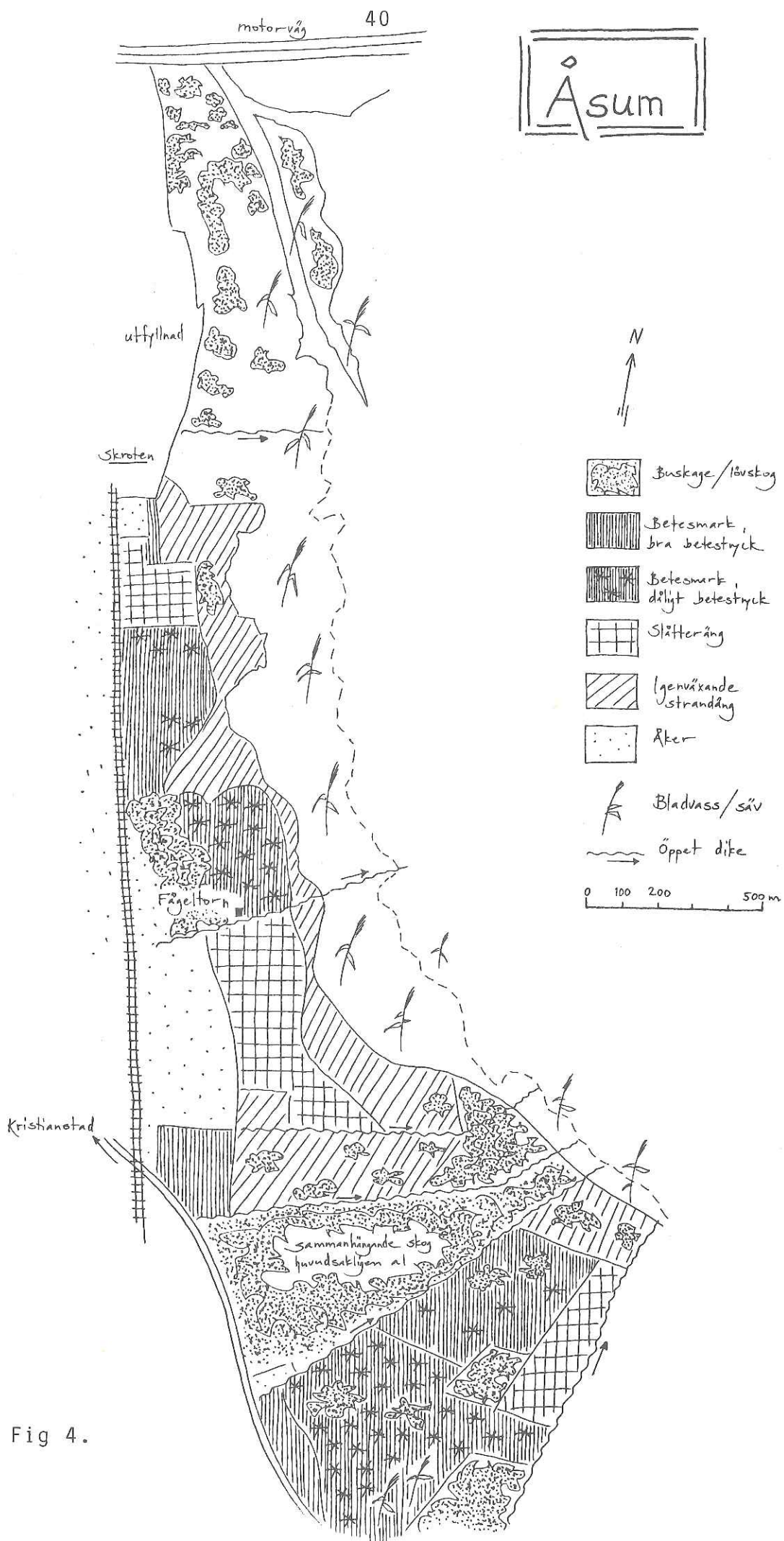

Fig 4.

Horby

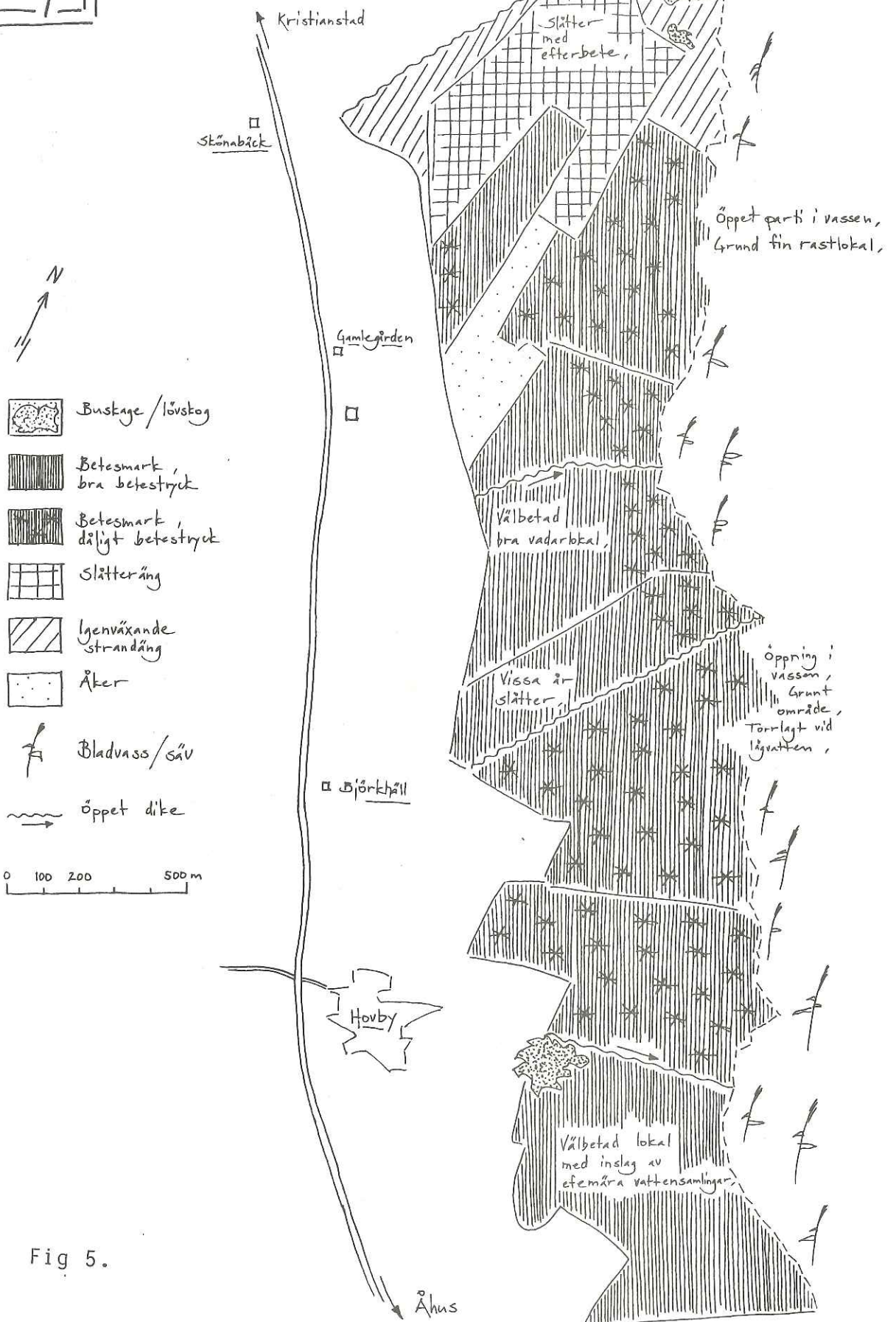

Fig 5.

Södra sjön

Vegetationskartering
utförd 1988.

Buskage/lövskog

Betesmark,
bra betestryck

Betesmark,
dåligt betestryck

Slätteräng

Igenväxande
strandäng

Åker

Bladvass/säv

Öppet dike

0 100 200 500 m

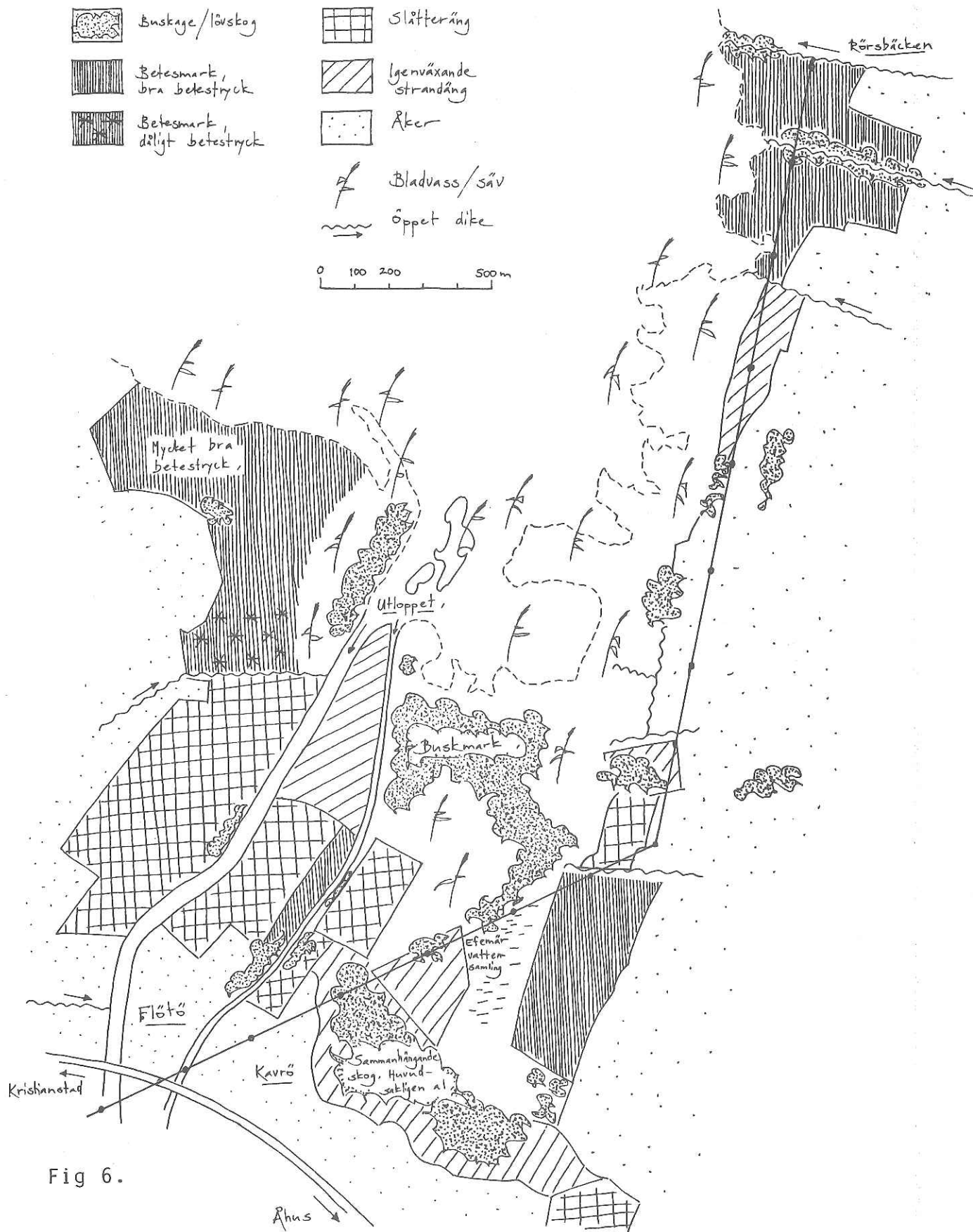

Fig 6.

Rinkaby

43

- N
↑
- Buskage/lövskog
 - Betesmark
bra betestryck
 - Betesmark
dåligt betestryck
 - Slätteräng
 - Igenväxande
strandäng
 - Åker
 - Bladvass/säv
 - Öppet dike

0 100 200 500 m

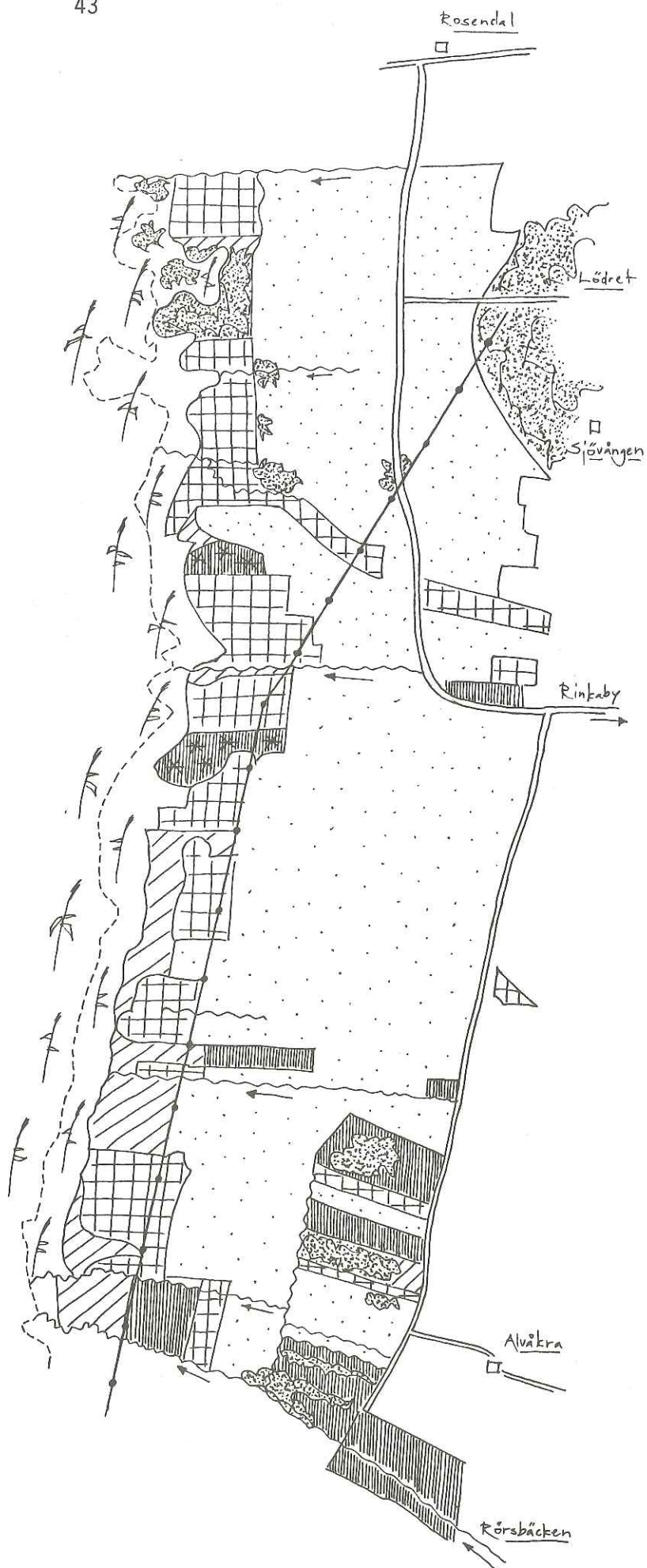

Fig 7.

Hercules

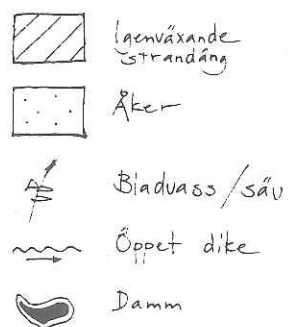
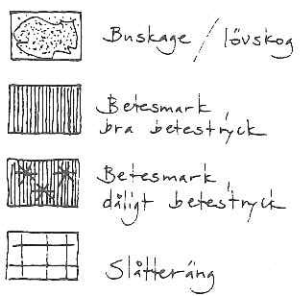
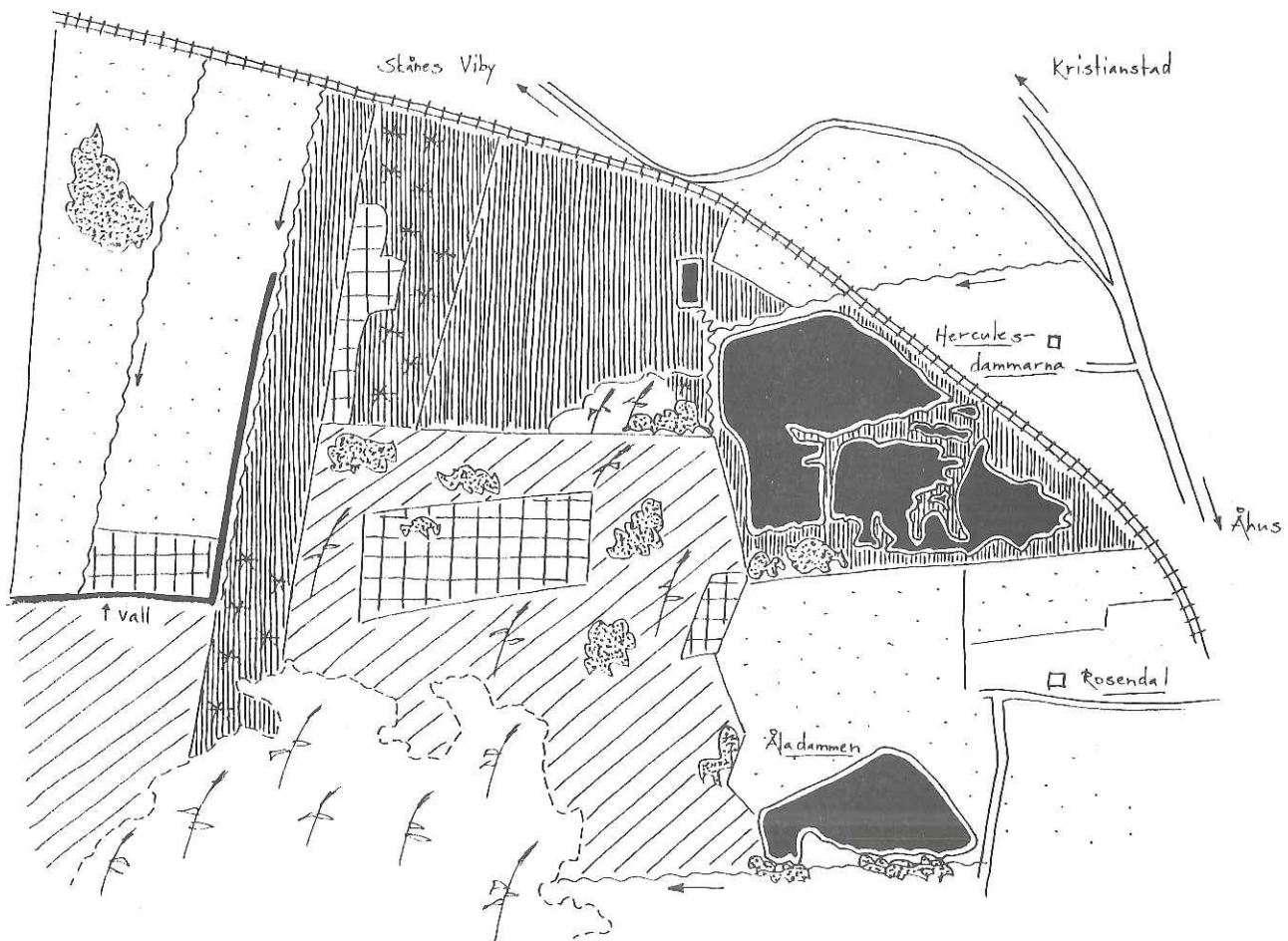

Fig 8.

0 100 200 500 m

Häslöv

- Buskage/lövskog
- Betesmark, bra betestryck
- Betesmark, dåligt betestryck
- Slätteräng

- Igenväxande strandäng
- Åker
- Bladvass/säv
- Öppet dike

Fig 9.

K Konstgödsbat

0 100 200 500 m

Ekenabben

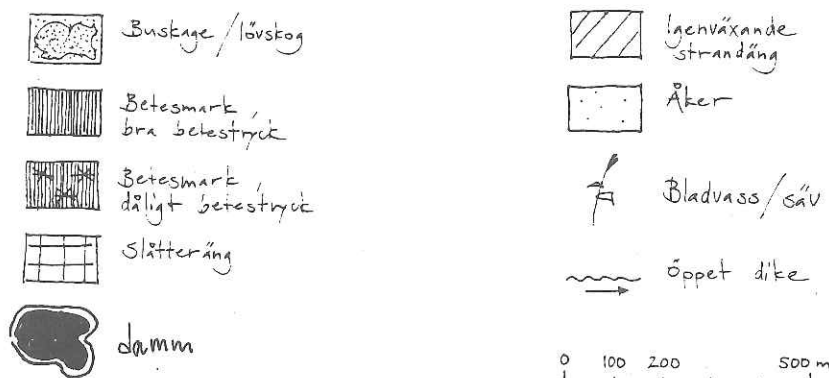
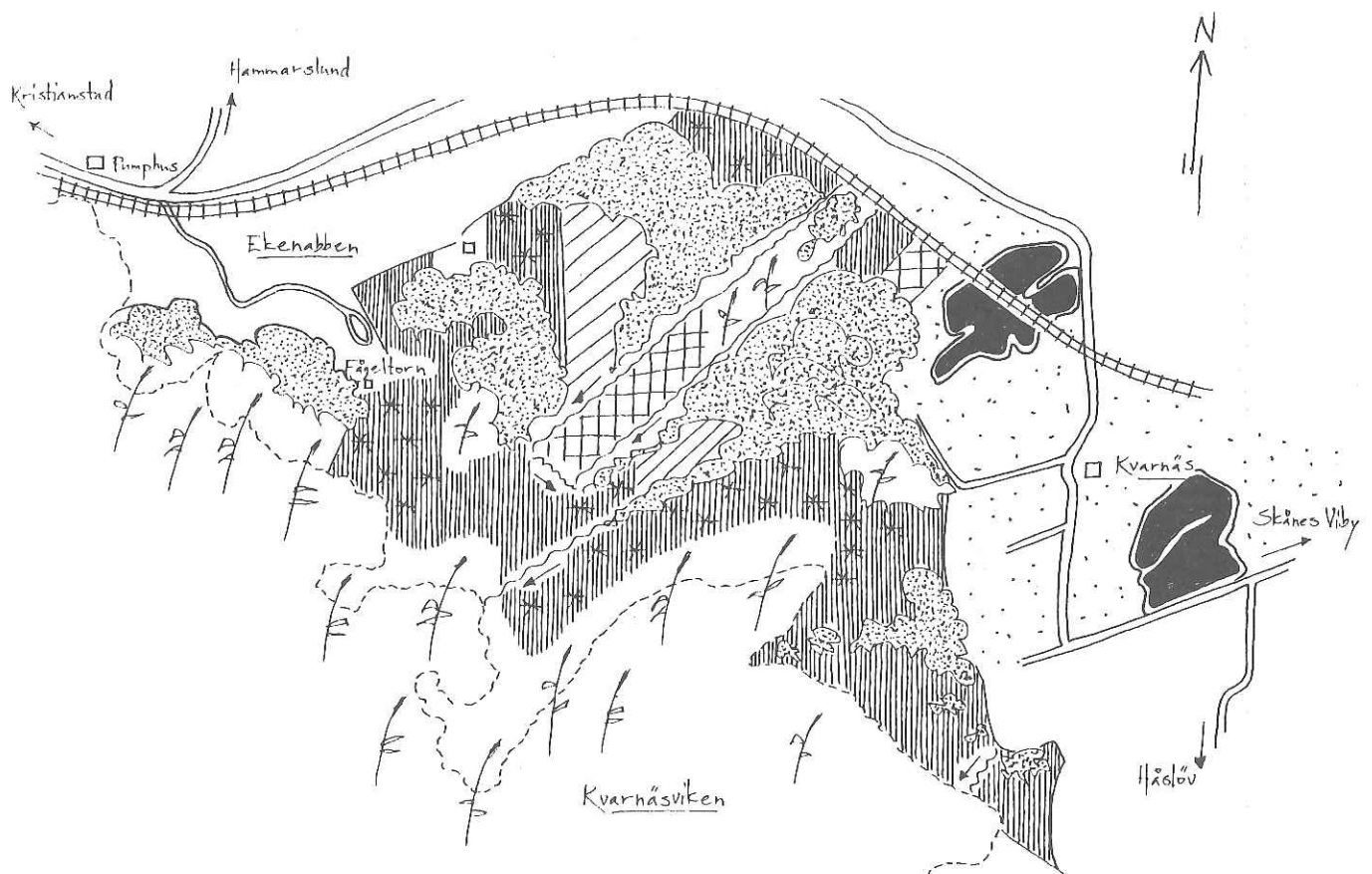

Fig 10..

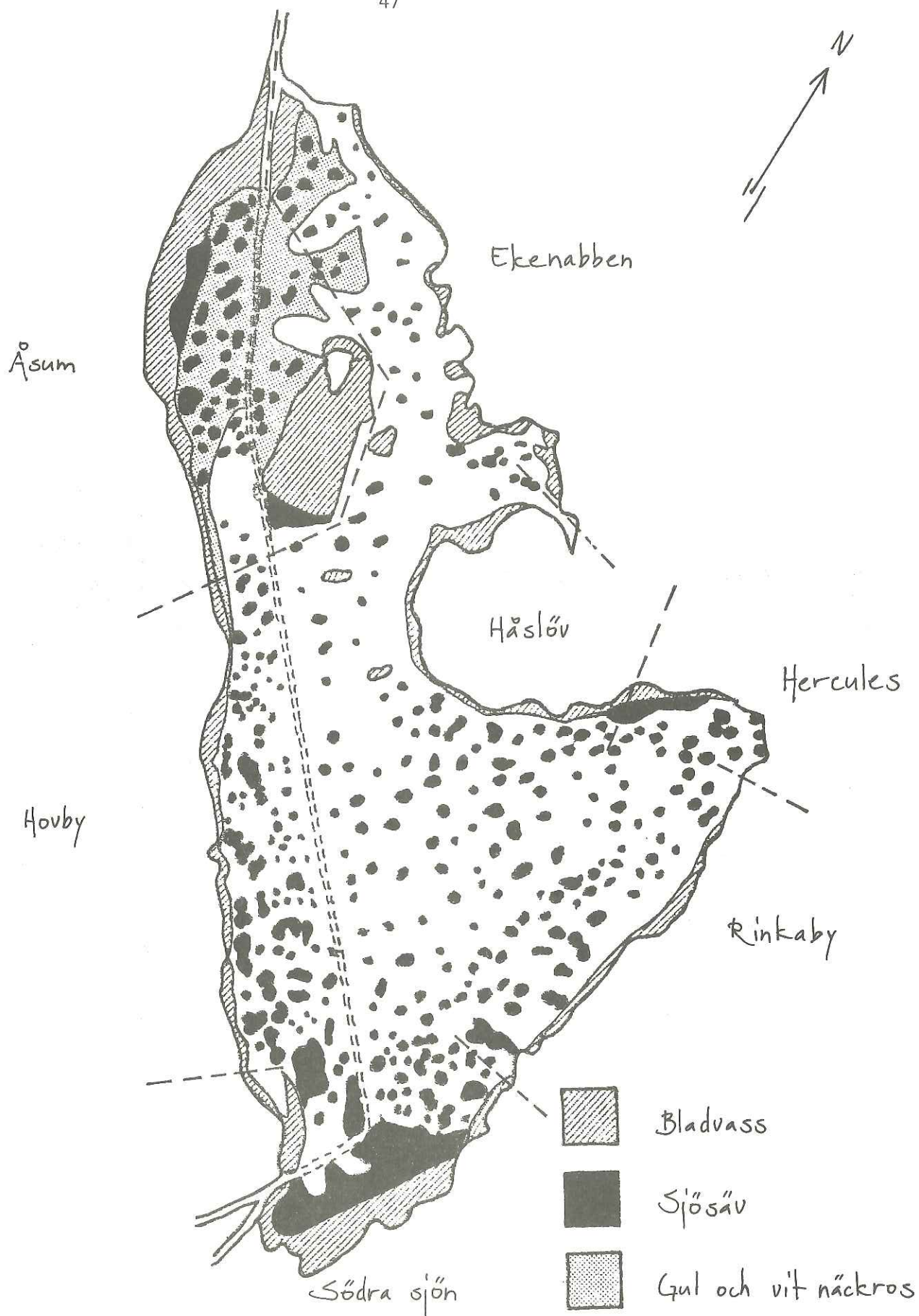

Fig 11. Vegetationens utbredning i Hammar-sjön aug.1970 (efter Jönsson 1971)

Välbetade strandängar vid Huby,

Rolf Johansson 1989,

DISKUSSION

Det är andra gången en heltäckande häckfågelinventering gjorts av Hammarsjön i Nordöstra Skånes fågelklubbs regi. Många människor har varit engagerade och utfört betydande arbetsinsatser under några hektiska vårveckor. Mer än 300 inventeringstimmar har lagts ner varje inventeringsår.

Olika arter är olika svåra att inventera. Till de svårare hör bl. a. änderna och vissa vadare som enkelbeckasin och brushane. Dessutom gör varje inventerare sin personliga tolkning av observationerna under inventeringsbesöken, vilket innebär att det finns en viss osäkerhet i resultaten. När det gäller uppgifterna från 1956 - 1962 liksom för uppgifterna om enskilda arter finns få eller inga inventeringsmetoder redovisade.

Trots de osäkerheter, som således finns i materialet, har det ändå varit möjligt att göra jämförelser mellan olika år och en tolkning av trender.

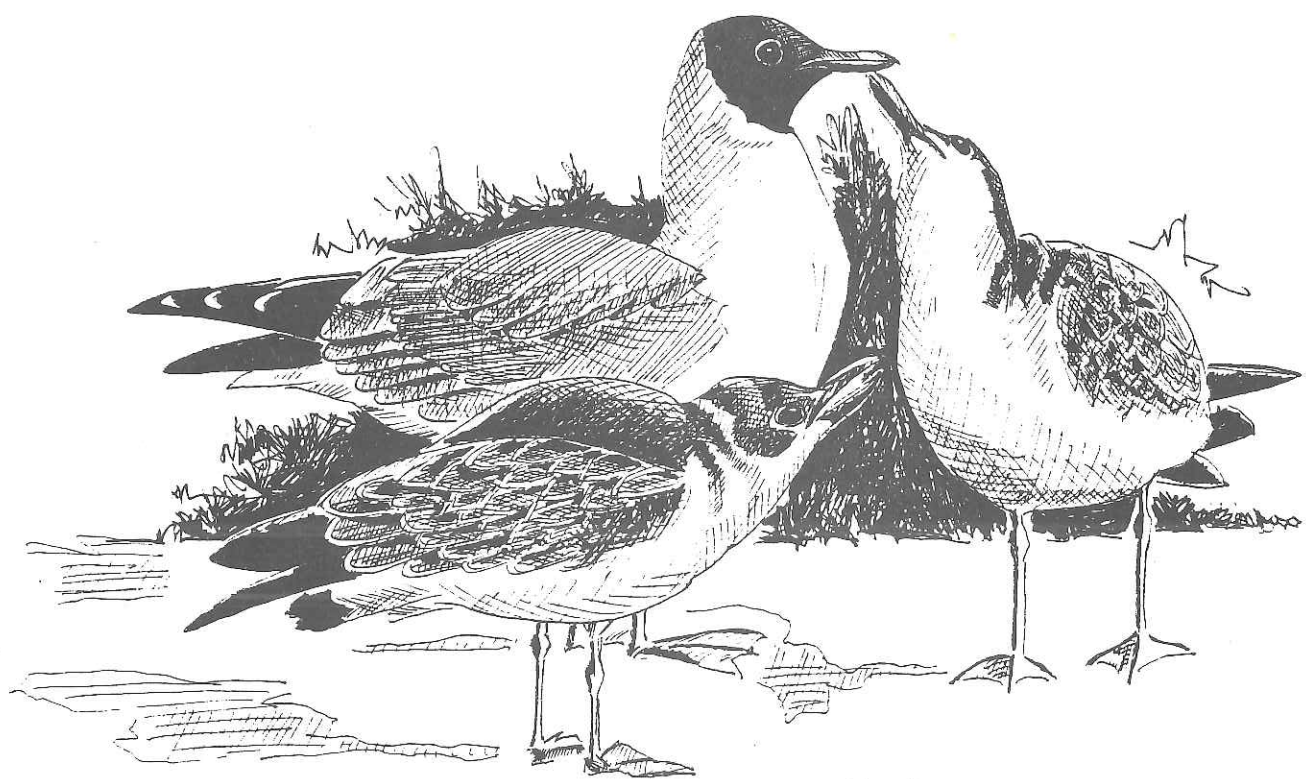
Den hävdade strandängen

De hävdade strandängarna har minskat kraftigt över hela landet. Större sammanhängande inlandsarealer av betade strandängar eller slåtterängar finns knappt någon annanstans än utmed Helgeåns nedre lopp. Naturligtvis har markerna inte heller här undgått att påverkas av decenniernas förändringar i jordbruksdriften och urban expansion. Arealen hävdade strandängar har minskat, hävden har försämrats, åkerkanten har på flera håll flyttats närmare stranden, invallningsföretag har utförts, konstgödsel har börjat användas på strandängarna och utfyllnad av våtmark har skett i stor omfattning kring Kristianstad. Detta har påverkat fågellivet.

Strandängsarternas utveckling

Det är bara årtan som hållit en låg men stabil numerär under de senaste 30 åren. Rödbenan har som enda art ökat. Gulärulan är ofullständigt inventerad och därför svår att uttala sig om. Resten av strandängsarterna har minskat kraftigt. Jämför vi högsta antalet par från Bengtssons (1963) studier 1956 - 1962 med resultatet för 1986 erhålls följande procentuella minskningar för de olika vadararterna: Kärrsnäppa nära 90 %, tofsvipa 85 % (Håslöv), brushane 65 % (Håslöv) och rödspov 55 %. Kärrsnäppan och brushanen minskade som mest mellan 1960 och 1978. Rödspoven fanns fortfarande med många par 1978 men har därefter minskat kraftigt. Resultaten bekräftar uppfattningen om vad som hänt runt sjön, nämligen att hävden försämrats sedan början av 60-talet och att de hävdberoende arterna minskat kraftigt.

Turordningen för vadarnas minskning har följt samma mönster, som uppvisades i en undersökning från en jylländsk havs-

Skrattmäsar ,

Rolf Johnson 1999 ,

strandäng (Johansson m.fl. 1986). När hävden upphörde försvann först kärrsnäppan, sedan i turordning brushanen, vipan och rödspoven. Rödbenan var den art som höll ut längst.

Vilken status har de olika delområdena kring sjön idag och vilka insatser behövs om man vill förbättra hävden?

Åsum

Området har inte så stora hävdade arealer kvar. Den sista blå bården försvann för några år sedan, när stängsel sattes upp mot sjön mitt för fågeltornet. I norr har kommunen fyllt ut och anlagt industrimark. I söder finns ett större parti med alsumpskog. Strandängsarterna är få och numerären är låga utom för gulärlan, som gynnas av tidiga igenväxningsstadier med stark tuvighet.

Enligt Alexandersson m.fl. (1986) bör den sammanhängande hävdade strandängsarealen uppgå till 20 - 30 hektar för att en relativt fullständig fågelfauna skall finnas. Utan allt för stora insatser borde det gå att skapa bortåt 100 hektar hävdad strandäng från utfyllnaden i norr till alskogen i söder. Det är dock svårt att bedöma vilka problem, som är förknippade med att skapa en blå bård mot den kraftiga vassen utanför.

Hovby

Hovbyområdet utgöres i princip av en enda sammanhängande hävdad strandäng, ca 4 km lång och 500 - 800 meter bred, dvs en areal på drygt 200 hektar. Största delen betas medan bara små partier hävdas genom slätter. Vissa delar var 1986 ganska tuviga och hade otillräckligt betestryck. Hävden har därefter förbättrats alltmer och ängarna i Hovbyområdet utgör nog det mest välhävda strandavsnittet vid Hammar-sjön. De insatser, som kan göras för att ytterligare förbättra området, består främst i viss buskröjning, ökat betestryck på en del ytor och eventuellt mekaniska åtgärder för att påskynda den redan idag påbörjade utvecklingen av blå bården. Den viktigaste insatsen är utan tvekan att på olika sätt uppmuntra och stödja markägarnas djurhållning.

Alla strandängsarterna fanns 1986 representerade och antalen låg, utom för rödspoven, på samma nivå som på Håslövs ängar.

Södra delen

Inom den Södra delen skiljer sig hävden åt på den östra och västra sidan av Helgeåns utlopp ur sjön. Västra sidan kan sägas hänga ihop med det välhävda Hovbyområdet. Här var vid vegetationskarteringen (utfördes 1988) i huvudsak bra hävd i form av bete och slätter. På östra sidan av

utloppet och upp mot Rörsbäcken har den hävdade våtmarksarealen krympt påtagligt under de senaste decennierna. På i huvudsak södra sidan om Rörsbäckens mynning, på gränsen mellan Södra delen och Rinkaby, finns en välbetad strandäng på ca 20 hektar. Här skulle viss buskröjning och återupptagande av hävden på anslutande marker göra god nytta mot en relativt liten insats. På en 1,5 km lång sträcka från denna strandäng och söderut finns inga hävdade våtmarker kvar. Den centrala södra delen är helt förbuskad. Det går naturligtvis att förbättra hävden öster om utloppet, men sannolikt krävs det stora insatser.

Mellan 1978 och 1986 har en påtaglig minskning av strandängsarterna ägt rum. Kärrsnäppan, brushanen och årtan har försvunnit som häckfåglar och antalet skedänder har mer än halverats.

Rinkaby

Området ger ett plottrigt intryck. Utmed stranden finns många småbitar betes- och slåttermark omväxlande med igenväxande partier. Åkern verkar ha krupit närmare sjön, vilket begränsar fåglarnas möjligheter att finna torra boplatser. En kraftledning, som ger borövande kråkor goda utsiktsmöjligheter, inskränker boplatstvalet för vadarna på en 2 km lång sträcka i södra delen av området. Denna kraftledning gör också effekten av ökade hävdinsatser tveksam. Vid Rörsbäcken är dock strandängen bredare och kraftledningen inte lika begränsande.

I norra delen av området skulle en förbättrad hävd och en mindre förskjutning av åkergränsen mot landsidan vara positiv. En ca 20 - 25 hektar stor strandäng skulle kunna skapas.

Kärrsnäppa, brushane och årtan saknas. Övriga strandängsarter finns i relativt små antal. Ingen nämnvärd förändring har skett mellan 1978 och 1986.

Hercules

Det har skett stora förändringar inom Herculesområdet de senaste 20 åren. Längst i väster har en olovlig invallning medfört minskade betesarealer. I den centrala delen har slåtterarealen krympt och i söder har den tidigare hävden nära nog helt upphört. Goda förutsättningar torde dock finnas att utan allt för stora insatser skapa större sammanhängande arealer hävdad strandäng.

Mellan 1978 och 1986 har rödspoven minskat från fem till ett par och kärrsnäppan har helt försvunnit. Skedandens goda numerär kan nog tillskrivas de betesomgärdade lergrarna vid Hercules fd tegelbruk.

Håslöv

I samband med upprättande av förslag till skötselplan för Håslövs ängars naturreservat dokumenterades ängarnas markanvändningshistoria från 1870-talet och framåt (Neideman 1972). Åkern hade troligen sin största utbredning på 1950-talet för att därefter minska till ungefär den areal den har idag. Hävden verkar ha varit optimal under 60-talet. Höga antal kärrsnäppor och brushanar talar för detta. Därefter har en smygande och succesiv försämring skett. Buskmarkerna har brett ut sig. Slåttermarkerna har minskat och den regelbundna slåttern har på en del ytor ibland uteblivit. På vissa slåtterytor har konstgödsel börjat användas. På en del av betesmarken har betestrycket minskat och marken har blivit allt tuvigare. Den hävdade arealen uppgår till ca 150 hektar.

Kärrsnäppan har minskat från 20 par i början av 70-talet till 3 - 5 par 1986. De senaste åren har inga lyckade häckningar genomförts. Brushanen har (med reservation för inventeringssvårigheterna) under samma tidsperiod minskat från 40 till 10 häckande honor. Rödspoven höll goda numerär så sent som 1978 (33 par) men 1988 fanns endast en tredjedel kvar.

Håslövs ängar har alla förutsättningar att åter bli en av Sydsveriges bästa lokaler för den hävdade strandängens sårbara och hotade vadarfauna. Må länsstyrelsens arbete med att fastställa en skötselplan och skogsvårdsstyrelsens arbete med praktiska skötselåtgärder krönas av framgång.

Ekenabben

Avsnittet utgöres av ett stort strandängs- och sumpskogsområde, som är svårt att få ett riktigt bra grepp om. I östra delen, innanför Kvarnäsviden, har betesgång pågått sedan länge. Under senare år har dock betestrycket minskat. Högört, vass, vide och al breder ut sig allt mer.

I den västra delen har stora arealer sumpskog och videbuskage tillåtits växa upp. Insprängt i detta har en viss betesgång skett i sen tid. För några år sedan utfördes en olovlig invallning på ett skifte. Marken brukades i början som åker. På senare år har slåttern minskat allt mer i omfattning. Vass och vide tar åter marken i besittning.

I början på 80-talet släpptes betesdjur på området söder och öster om fågeltornet vid Ekenabben. Hävden var otillräklig och någon riktigt bra strandäng utvecklades aldrig. Betet pågick 1986 men har nu upphört.

Förutsättningar bör finnas att skapa bra strandängar inom Ekenabbenområdet. Det kräver dock relativt omfattande in-

satser i form av busk- och skogsröjning, markbearbetning och ett initialt högt betestryck. Vissa ytor är lämpliga för slätter.

Rödspov, kärrsnäppa och brushane saknas inom området. Övriga strandängsarter finns i låga antal. Ingen förändring har skett mellan 1978 och 1986.

Sjön och vassarna

Hammarsjön är grund (mindre än 1 meters medeldjup) och näringsrik. Den förefaller uppfylla alla krav som kan ställas på en bra fågelsjö. Många av de typiska fågelsjöarterna är representerade. I landets förnämsta fågelsjö Tåkern är dock antalen och tätheten för tex brun kärrhök och rördrom betydligt högre. Dessutom saknas i Hammarsjön flera arter som trastsångaren, skäggmesen, svarthalsade doppingen och svarthakedoppingen.

Det finns troligtvis flera orsaker till att fågelantalen inte är så höga i Hammarsjön. Bladvassen, som är viktig för många arter, har inte alls så stor utbredning som man förväntar sig. Inte heller finns det så stora områden med gammal, grov och tät vass. Förklaringen är nog främst, att sjön regelbundet utsätts för relativt stora vattenstånds-förändringar, som tillsammans med isrörelser bromsar upp vassens expansion och gör den glesare. Vassens utbredning framgår av fig 11 och vegetationskartorna för varje delområde. Bladvassen finns som en smal bård runt sjöns

stränder. I norra delen av Åsumområdet, söder om Kvinneholme, i södra delen av sjön samt vid Hercules finns större sammanhängande vasspartier. Här finns det inslag av grövre och tätare vass. Det är också härifrån rördrommen hörs tuta.

Ytterligare en bidragande orsak till de låga fågelantalen kan vara begränsad födotillgång. Bottenfaunaförekomsten är över stora områden dokumenterat art- och individfattig och undervegetationen verkar förvånansvärt sparsam.

Flera sjö- och vassarter har hållit ganska konstanta antal under de senaste 30 åren. Rördrommen har funnits med 3 - 5 revirhävande hanar, knölsvanen med 20 - 30 par och bruna kärrhöken med mellan 10 - 15 par. Efter att ha varit sparsamt förekommande en längre tid fanns småfläckiga sumphönan med inte mindre än 19 - 20 ropande hanar 1986. Svarttärnan är genom sitt boplatssval nyckfull i uppträdandet. Antalet varierar mycket mellan olika år och i Hammarsjön har det legat mellan 10 och 100 par.

En art har under 80-talet ökat mycket kraftigt i Hammarsjön. Det är grågåsen, som i början av 60-talet inte alls fanns i sjön. 1978 bedömdes 10 par häcka och 1986 så många som 100 par! Trenden har varit likartad i andra delar av landet.

Skäggdopping- och sothönsbestånden rasade kraftigt efter de kalla isvintrarna på 80-talet i såväl Hammarsjön som på andra lokaler i södra Sverige. För vigen, som minskat sedan 1978, och för brunanden, som minskat under hela 30-årsperioden, misstänker man att förändringen ligger i själva sjön. Vilka förändringar som skett och varför är inte känt.

Minskningen är ännu mer uttalad för vattenrallen, rörhönan och skratmåsen. Av vattenrallen finns kanske 10 % kvar jämfört med på 60-talet medan rörhönan och skratmåsen helt försvunnit från sjön. Vattenrallen och rörhönan uppvisar inte vikande trender på andra håll. Skratmåsen har däremot i sen tid försvunnit från många inlandslokaler.

Kan det göras någonting för att förbättra fågellivet i sjön? Den frågan har vi inte svaret på idag. Ett första steg skulle vara att utföra limnologiska undersökningar inriktade på födotillgången för fåglarna. Ytterligare bottenfaunaundersökningar, kartläggning av undervattensvegetationen och studier av födokonkurrens från fisk skulle kanske kunna ge fingervisningar om orsaken till det aktuella läget och ge vägledning för åtgärder.

Relativt omfattande bladvasstäkt utfördes i sjön de senaste isvintrarna. Verksamheten skedde till största delen utan att planeras till naturvårdsintressena. När flera vassberoende arter påbörjar sin häckning, har inte bladvassens årsskott hunnit upp. Därför fordras att vinterståndare med tillräcklig täthet står kvar. Liggande gammal vass är viktig för vattenrallens, bruna kärrhökens och rördrommens häckning (Alexandersson m.fl. 1986). Genom att planera vasstakten skulle den till och med kunna vara positiv för fågellivet.

En mosaikartad struktur med laguner och kanaler skulle kunna skapas i allt för homogena vassar.

Kristianstads kommun är genom koncessionsnämndsbeslut ålagd att utföra vass- och sävklippning utanför reningsverkets utsläppspunkt vid Pynten. Klippning sommartid har pågått under många år mellan Kvinneholme och stranden i området mellan Ekenabben och Kristianstad. Klippningen skulle kunna vara positiv för fågellivet. Idag sker den efter "raka linjer" och har egentligen bara inneburit att en stor, öppen vattenyta skapats. Måhända är detta positivt för avlopps-vattnets spridning och utspädning men ointressant ur fågel-synpunkt.

Övriga fågelarter

Till denna grupp har förts arter, som inte självklart kun-nat räknas vare sig till den hävdade strandängen eller till sjön och vassarna. Genom att dessa fåglar representerar så skilda biotoputnyttjande får status och trender behandlas art för art.

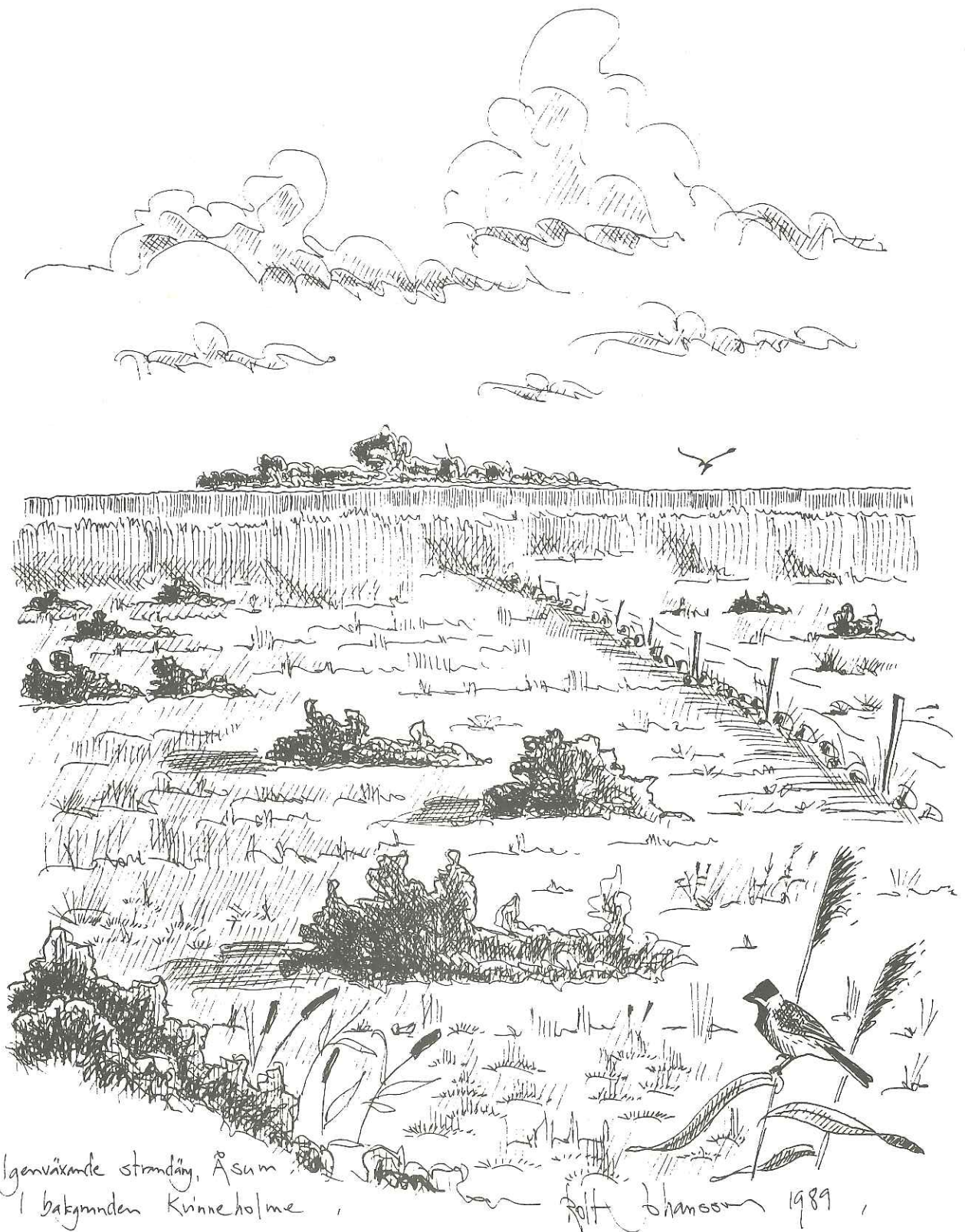
Flera simänder förekommer eller har förekommit sparsamt i sjön. Stjärtanden fanns med ca 10 par 1956. Numera är den årsviss som rastare men konstaterad häckning har inte skett på många år. Krickan förefaller ha minskat. Snatteranden är en sen invandrare till sjön. Antalet kulminerade i slutet på 70-talet och har därefter minskat igen.

Kornknarren har varit nära nog årsviss kring sjön de senaste 30 åren. Antalet har alltid varit lågt. Möjligen ökade den något fram till slutet på 70-talet för att sedan minska igen.

Storspoven skulle kanske tagits med bland den hävdade strandängens fåglar. Men den förekommer även på torrare gräsmarker och åkrar utanför de egentliga strandängarna. Till skillnad mot andra platser i södra Sverige har storspoven ökat runt Hammarsjön sedan början av 60-talet. Då fanns 20 par, 1978 ca 30 par och 1986 inte mindre än 37 par. Det är inte känt vad den annorlunda utvecklingen kring Hammarsjön beror på.

Gräshoppsångaren och kärrsångaren finns på den igenväxande strandängen. Båda arterna är sena invandrare i området och har säkert gynnats av den minskade hävden. Det fanns enstaka exemplar av vardera arten i början på 60-talet och under 1986 hävdade inte mindre än 106 gräshoppsångare och 27 kärrsångare revir.

Pungmesen är sjöns senaste invandrare. Den noterades vare sig 1956 - 62 eller 1978. Däremot gjordes 4 bofynd, fördelade på 2 delområden samt iakttagelser i ytterligare 2 delområden 1986.

Sammanfattning

De flesta vass- och sjöarterna finns representerade i Hammarsjön om än i måttliga antal. Flera av dem har minskat under senare år. För vissa arter är trenden generellt negativ medan man för andra kan förmoda att förändringar skett i sjön. Vilka åtgärder som bör utföras för att förbättra sjöns fågelliv är osäkert. Limnologiska undersökningar bör kunna ge svaret på frågan. Den vassklippning, som sker i Kristianstads kommuns regi och vissa vintrar på kommersiell bas, bör utföras så att skadorna minimeras. Rätt planerad och genomförd skulle den kunna vara gynnsam för fågellivet.

De stora arealerna hävdade strandängar och fåglarna på dessa gör att Hammarsjön kan klassas som en av landets värdefullaste fågelsjöar. Hävden har här liksom på andra håll minskat. Bortsett från möjligen kärrsnäppan, finns det dock fortfarande många fåglar kvar av de olika arterna. Åtgärder för att i första hand förbättra och i andra hand utöka hävden skulle därför ge omedelbara och positiva resultat.

REFERENSER

- Alexandersson, H. & U. Ekstam, N. Forshed. 1986.
Stränder vid fågelsjöar. - SNV och LTs förlag, Stockholm.
- Andersson, Å., S.-A. Bengtsson och L. Nilsson. 1968.
Skånes häckande knölsvanar 1967. - Medd. fr. Sk. Ornit. Fören. 7:57-63.
- Beermann, B. 1955. Svarttärnan i Hammarsjön 1954.
- Vår fågelvärld 14:178.
- Bengtsson, S.-A. 1963. Hammarsjöns häckfågelfauna.
- Skånes Natur 50:110-132.
- Cronert, H. 1985. - Muntlig uppgift.
- Emanuelsson U. och Kjellén N. 1981. Kärrsnäppan som häckfågel i Skåne 1930 - 1981. - Anser 20:233-240.
- Hirschfeld, E., O. Holst, P.-E. Jönsson, N. Kjellén, O. Persson och M. Ullman. 1981. - Fåglar i Skåne 1981. Anser supplement 11.
- Johansson, O. & U. Ekstam, N. Forshed. 1986.
Havsstrandängar. - SNV och LVs förlag, Stockholm.
- Jungbeck, U., P. Svensson och Å. Svensson. 1980.
Fåglar i nordöstra Skåne 1979. - Inf. fr. Nordöstra Skånes fågelklubb 1980:21-29.
- Jönsson, C. 1971. Makrofytvegetationen i Araslövssjön och Hammarsjön. - Stencil, Limn. Inst. Lunds Univ.
- Lindblad, T. 1988. PROJEKT RÖDSPÖV. Presentation och redovisning av 1987 års arbete. - SPOVEN 1988:3-9.
- Lindblad, T. 1989. - Muntlig uppgift.
- Lundstedt, E. 1981. Skratmåsen i nordöstra Skåne.
- Inf. fr. Nordöstra Skånes fågelklubb 1981:62-71.
- Neideman, C. 1972. Håslövs ängar - skötselplan (förslag). - Stencil.
- Neideman, C. 1976. Svarttärnan i nordöstra Skåne 1976.
- Inf. fr. Nordöstra Skånes fågelklubb 1976:5.
- Neideman, C. 1979. Häckfågelinventering i Hammarsjön 1978. - Inf. fr. Nordöstra Skånes fågelklubb 1979:37-45.

Nilsson, L. 1973. Det häckande beståndet av knölsvan i Skåne och Blekinge 1972. - Vår Fågelvärld 32:115-119.

Peper, G. 1976. Bruna kärrhöken i nordöstra Skåne 1976. - Inf. fr. Nordöstra Skånes fågelklubb 1976:5.

Ramel, C. 1952. Håslövs ängar, ett unikt naturområde i fara att spolieras. - Sveriges Natur 43:57-69.

Schönbeck, E. 1968. Kristianstadstraktens rödspovsbestånd. - Medd. fr. Sk. Ornit. Fören. 7:52-53.

Svensson, Å. 1976. Nordöstra Skånes rödspovsbestånd. - Inf. fr. Nordöstra Skånes fågelklubb 1976:4.

REGISTER

Bläsand	10, 30, 39
Brun kärrhök	6, 8, 10, 26, 38, 55, 60
Brunand	10, 25, 38, 55
Brushane	6, 10, 18, 49, 52-54
Drillsnäppa	10, 33
Enkelbeckasin	10, 32, 39, 49
Fiskmå	10, 33, 39
Fisktärna	10, 34, 39
Flodsångare	10, 35
Gräsand	10, 25, 38
Gräshoppsångare	10, 34, 39, 56
Gravand	10, 31, 39
Grönbena	10, 33, 39
Grågås	6, 10, 24, 38, 55
Gråhakedopping	10, 21
Gråtrut	10, 34
Gulärta	10, 20, 49, 51
Kärrsnäppa	6, 10, 15, 49, 52-54, 58, 59
Kärrsångare	10, 35, 39, 56
Knölsvan	8, 10, 22, 38, 55, 59, 60
Kornknarr	10, 31, 39, 56
Kricka	10, 30, 39, 56
Kråka	52
Mindre sumphöna	10, 27
Pungmes	6, 10, 35, 56
Rödbena	10, 15, 49, 51
Rödspov	6, 8, 10, 13, 49, 51-54, 59, 60
Rördrom	6, 10, 23, 38, 55
Rörhöna	10, 27, 38, 55
Rosenfink	10, 36, 39
Sävsångare	10, 35, 39
Skäggdopping	10, 21, 38, 55
Skäggmes	54
Skedand	6, 10, 12, 52
Skrattmå	10, 29, 55, 59
Smådopping	10, 22, 38
Småfläckig sumphöna	6, 10, 26, 38, 55
Snatterand	10, 30, 39, 56
Sothöna	10, 27, 38, 55
Stjärtand	10, 31, 56
Större strandpipare	10, 33
Storspov	10, 32, 39, 56
Strandskata	10, 31, 39
Svarthakedopping	54
Svarthalsad dopping	54
Svarttärna	6, 10, 29, 38, 55, 59
Sångsvan	10, 30
Tofsvipa	10, 19, 49
Trastsångare	54
Vattenrall	6, 10, 26, 38, 55
Vigg	10, 25, 38, 55
Årta	6, 10, 11, 49, 52